

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЦ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

*З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ*



2024

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Краматорськ - 2024

Рекомендовано департаментом освіти і науки
Донецької обласної державної адміністрації
(наказ від 18.06.2024 № 57/163-24-ОД)

Загальна редакція

Мирна Г.Й., заступник директора з навчально-виховної роботи Донецького обласного еколого-натуралістичного центру.

Гнибіда С.А., методист відділу екології та природоохоронної роботи Донецького обласного еколого-натуралістичного центру.

Рецензенти

Мілехін П.Ю., доцент кафедри екологічного моніторингу, геоінформаційних та аерокосмічних технологій Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління, кандидат сільськогосподарських наук.

Шабанов В.І., професор кафедри природничо-математичних дисциплін та методики викладання Донецького обласного інституту післядипломної освіти, кандидат біологічних наук, доцент.

Раков Ю.В., учитель біології та хімії вищої категорії, старший учитель закладу загальної середньої освіти I-III ступенів села Піддубне Волноваського району Донецької області.

Рязанцева О.М., завідувач відділу, «Музей народної архітектури, побуту та дитячої творчості в с. Прелесне» Донецького обласного художнього музею.

Фідря О.Є., директор КЗК «Донецький обласний художній музей».

У цьому збірнику представлено авторські навчальні програми з еколого-натуралістичного напрямку, створені педагогами-позашкільниками Донецької області. Цей матеріал стане корисним для керівників гуртків позашкільних освітніх закладів, учителів біології, екології та природознавства загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів, а також координаторів дитячих екологічних організацій.

ЗМІСТ

1	ПЕРЕДМОВА	5
2	НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ДРУГЕ ЖИТТЯ РЕЧЕЙ, АБО ХУДОЖНЯ ПЕРЕРОБКА СМІТТЯ» (ГНИБІДА С.А.)	6
3	НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «КРАЇНА ТВАРИНІЯ» (ГНИБІДА С.А., ЩЄПІХІНА І.Г.)	18
4	НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «СТУДІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА «ОБЛИЧЧЯ ПРИРОДИ» (ГНИБІДА С.А.).	71
5	НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ФЛОРИСТИКА ПЛЮС» (НЕСТЕРОВА Т.П.)	90

ПЕРЕДМОВА

У сучасному світі де екологічні проблеми залишаються дедалі актуальнішими, важливо виховувати у молодого покоління не лише знання про навколишнє середовище, а й активну позицію щодо збереження його. Збірник навчальних програм «Країна ТвариниЯ», «Флористика плюс», «Студія образотворчого мистецтва «Обличчя природи», «Друге життя речей, або художня переробка сміття» створено з метою підтримки та розвитку екологічної свідомості дітей і підлітків. Кожна з представлених програм пропонує унікальний підхід до вивчення природи та її багатств. «Країна ТвариниЯ» запрошує учні дітей у захоплюючу подорож світом тварин, де вони бачать про їхнє життя, звички та роль у природних екосистемах. Програма "Флористика плюс" розкриває красу рослинного світу, навчаючи дітей цінувати природу та її дари, а також сприяє розвитку творчих навичок через створення флористичних композицій. «Студія образотворчого мистецтва «Обличчя природи» пропонує дітям виразити свої почуття та думки через мистецтво, використовуючи природні матеріали та техніку. Програма «Друге життя речей, або художня переробка сміття» акцентує увагу на важливості повторного використання матеріалів і формує у дітей відповідне ставлення до відходів. Цей збірник стане не лише методичним посібником для педагогів, а й джерелом натхнення для дітей та молоді. Ми впевнені, що завдяки цим дітям необхідно не тільки отримати програму нових знань, а й стати активними учасниками процесу збереження природи. Виховуючи в собі любов до довкілля, ми формуємо майбутнє нашої планети. Запрошуємо всіх зацікавлених долучитися до цього процесу та створювати разом світ, в якому природа і людина співають у гармонії.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА **«Друге життя речей, або художня переробка сміття»**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сміття – невід’ємна складова життєдіяльності людини. Однак у той час, коли в усьому світі привчаються переробляти відходи і отримувати від того прибутки, Україна у цьому питанні поки що пасе задніх.

Щороку в Україні утворюється майже 450 млн тонн відходів, з яких на переробку йде не більше ніж 3%. Решту захоронюють на полігонах, площа яких – 167 тисяч гектарів – перевищує територію природно-заповідного фонду країни. За приблизними даними, на сміттєзвалищах зосереджено близько 30 млрд тонн побутового сміття – клондайк для переробників. Однак, замість того, щоб перероблювати відходи і отримувати від цього користь, як це відбувається у цивілізованих країнах, де переробляється до 60% скла, паперу, пластику та інших відходів, потенційні бюджетні кошти України роками перегнивають на полігонах, паралельно забруднюючи навколишнє середовище.

Формально вторинна переробка в Україні підтримується на державному рівні. Законодавство про відходи складається із законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про управління відходами», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про металобрухт» та Кодексу України про надра. Воно визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, сортуванням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини. Великої шкоди навколишньому середовищу спричинила збройна агресія РФ проти України, яка поряд із іншими проблемами призвела до перетворення міст та інших населених пунктів на величезні звалища будівельних відходів.

Що можуть зробити діти у вирішенні цього болючого, і не тільки для України, питання побутових відходів. Звичайно, вони не можуть створити підприємство по переробці сміття, але можуть привернути увагу якомога більшої кількості людей до існуючої проблеми, навчити оточуючих зменшити кількість сміття завдяки його використанню та переробці хоча б на побутовому рівні, сприяти підвищенню екологічної культури населення.

Програма гуртка «Друге життя речей, або художня переробка сміття» і має на меті формування екологічної культури вихованців через набуття практичних умінь використання вторинної сировини для виготовлення корисних речей, що призведе

до зменшення кількості сміття та його впливу на навколишнє середовище.

Основні завдання програми:

- надання знань про хімічні та фізичні властивості різноманітних матеріалів, способи їх обробки;
- формування уявлень про види вторинної сировини та способи її переробки;
- виховання почуття патріотизму, любові до рідного краю, гуманного ставлення до навколишнього середовища, любові до природи, прагнення до збереження природних цінностей;
- формування екологічної культури вихованців, їх світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій;
- розширення екологічного та художньо-естетичного досвіду, опанування художніми вміннями та навичками в практичній екологічній діяльності;
- збагачення емоційно-почуттєвої сфери вихованців.

Програма «Друге життя речей, або художня переробка сміття» розрахована на роботу з вихованцями віком 10-18 років. Вона передбачає навчання дітей у групах основного рівня і розрахована на 2 роки навчання:

1-й рік навчання – основний рівень – 144 год., 4 год. на тиждень; 2-й рік навчання – основний рівень – 144 год., 4 год. на тиждень. Наповнюваність навчальних груп становить 10-15 дітей.

На заняттях гуртка вихованці поглиблюють свої знання з екології про види побутових відходів та відходів промислового виробництва, їх вплив на навколишнє середовище та способи утилізації; вчать використовувати побутові відходи для виготовлення корисних речей, прикрашання інтер'єру приміщення, створення декоративних виробів.

Програма гуртка містить питання з матеріалознавства: властивості різноманітних матеріалів (пластик, папір, тканина, гума, деревина, скло, метали тощо).

Розділи програми передбачають зв'язок теоретичного матеріалу з практичним. Це проведення екскурсій в природу та на виробництво, збирання вторинної сировини, класифікація сміття, виготовлення корисних виробів із вторинної сировини, проведення виставок, ярмарок, свят, виготовлення та розповсюдження листівок, плакатів, печатної продукції.

Програмою передбачена експериментальна робота по нетрадиційному використанню вторинної сировини.

Заняття гуртка проводять зазвичай у кабінеті та на природі, а також у кабінеті інформатики з використанням мережі Інтернет.

Працюючи над створенням виробів із вторинної сировини, діти поглиблюють свої знання з екології, трудового навчання, фізики, природознавства, хімії та створюють елементи декора для приміщення та подвір'я школи, спортивні

снаряди для дитячого майданчика, прикрашають квітники та садочки декоративними виробами. У процесі такої роботи у вихованців формуються уміння працювати з різноманітними матеріалами, з додатковими джерелами інформації: з довідковою, науково-популярною літературою та матеріалами із усесвітньої глобальної мережі Інтернет, формуються естетичний смак та екологічна культура вихованців. Значна увага приділяється професійній орієнтації вихованців.

Передбачена участь гуртківців у природоохоронних і трудових акціях та масових заходах, надання допомоги довкіллю. Окрім того, передбачено проведення виставок виробів та фотографій, фестивалів дитячої творчості, виготовлення інформаційних та агітаційних матеріалів, участь у виховних заходах.

Результати роботи використовуються для участі у різноманітних виставках та конкурсах районного, обласного та Всеукраїнського рівнів.

Навчальна програма з позашкільної освіти «Друге життя речей, або художня переробка сміття» складена відповідно до вимог чинного законодавства в галузі позашкільної освіти.

Впровадження запропонованої програми спирається на принципи науковості, наступності, доступності, синтезу, наочності, міцності засвоєння знань, індивідуального підходу, поступового розвитку природних даних, чіткої послідовності в оволодінні лексикою і технічними прийомами візуального мистецтва, систематичності і регулярності занять, цілеспрямованості навчального процесу.

Методами опрацювання навчального матеріалу є: словесні (бесіда, розповідь, пояснення, інструктаж); наочні (метод ілюстрацій, метод демонстрацій, показу); практичні (тренувальні вправи, індивідуальні та творчі завдання); репродуктивні (відтворювальні вправи); частково-пошукові (виконання за зразком, під керівництвом педагога); пояснювально- ілюстративні (демонстрація наочного навчання, організація сприймання, спостереження); самостійної роботи; стимулювання навчальної діяльності; формування пізнавального інтересу (пізнавальні ігри, створення ситуації успіху); контролю і самоконтролю.

Залежно від рівня навчання програми передбачаються варіативність форм, принципів та методів навчання.

Перевірка та оцінювання знань, умінь та навичок здійснюється під час поточного та підсумкового контролю у формі проведення практичних занять, виставок робіт гуртківців, відкритих та підсумкових занять.

Теми та розподіл годин навчально-тематичного плану вказано орієнтовно. За необхідності в установленому порядку керівник гуртка може внести зміни до кількості годин в межах кожного змістового розділу. Враховуючи інтереси вихованців, їх кількість у групі, стан матеріально- технічного забезпечення, керівник гуртка може змінювати кількість теоретичних і практичних занять

(залежно від того, як швидко та якісно вихованці набувають практичних навичок), а також самостійно обирати один або кілька напрямів роботи гуртків основного рівня, враховуючи обсяг часу, що передбачений типовими навчальними планами.

Перший рік навчання, основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	1	2
2.	Види сміття	1	1	2
3.	Основні матеріали та їх властивості	1	1	2
4.	Макулатура та способи її використання	2	10	12
5.	Упаковка та відходи упаковки	2	6	8
6.	Пластик і до пластика	2	18	20
7.	Старий одяг і нові речі із нього	2	18	20
8.	Шкіряні візерунки	2	4	6
9.	Скло та фарфор: новий погляд на старі речі	2	6	8
10.	Гума у садку та на майданчику	2	12	14
11.	Металобрухт – матеріал для справжнього художника	2	12	14
12.	Нитки, пряжа, дріт	2	4	6
13.	Екскурсії, свята, конкурси, виставки	-	24	24
14.	Підсумок	-	2	2
Разом		21	123	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Ознайомлення з планом роботи на навчальний рік. Ознайомлення з історією гуртка, позашкільної установи. Правила поведінки в колективі. Зовнішній вигляд вихованців. Дотримання правил техніки безпеки. Організаційні питання.

Екскурсія околицями населеного пункту за місцем проживанн з метою виявлення проблеми утворення несанкціонованих сміттєзвалищ, визначення причини їх утворення та способів боротьби.

Презентація науково-дослідницької роботи учнів «Боротьба зі стихійними сміттєзвалищами»

2. Види сміття (2 год.)

Види сміття. Класифікація відходів: побутові, промислові, сільськогосподарські, будівельні, споживання, радіоактивні. Відходи, народжені війною. Закони України «Про управління відходами», «Про охорону навколишнього природного середовища».

Практична робота. Класифікація сміття.

3. Основні матеріали (2 год.)

Основні матеріали та їх властивості: хімічні, фізичні, технологічні, спеціальні та експлуатаційні.

Практична робота. Визначення властивостей пластика, деревини, поліетилену, паперу, тканини тощо.

4. Макулатура та способи її використання (12 год.)

Методи переробки макулатури в Україні. Проблеми утилізації макулатури в Україні. Зарубіжний досвід.

Практичні заняття. Використання макулатури для виготовлення предметів декоративно-прикладного мистецтва. Аплікація. Пап'є-маше. Оригамі. Плетіння із паперових трубочок. Рідкі шпалери.

Екскурсія. Збирання макулатури.

5. Упаковка та відходи упаковки (8 год.)

Упаковка та її функції. Пакувальні матеріали. Закон України «Про упаковку та відходи упаковки». Поняття і види тари. Гофролотки та їх повторне використання.

Практичні заняття. Картон та вироби із нього. Декоративна ваза із картону. Подарункові коробочки. Виготовлення квітів та сувенірів із гофролотків. Виготовлення рідких шпалер із гофролотків. Декоративні панно на стіну під дикий камінь.

Екскурсія до місцевого магазину. Ознайомлення з видами тари. Збирання матеріалу для практичної роботи.

6. Пластик і до пластика (20 год.)

Екологія і пластик. Пластикові відходи – проблема сьогодення. Утилізація пластикових відходів. Пластикові вікна та екологія. Переробка пластику в домашніх умовах. Пластикові пляшки – будівельний матеріал

Практичні заняття. Виготовлення виробів із пластикових пляшок: садові скульптури, квіти, сувеніри тощо. Вироби із кришок. Пластиковий шпагат та його використання у господарстві.

Екскурсія по населеному пункту з метою збирання пластикових пляшок для виготовлення виробів. Виявлення несанкціонованих сміттєзвалищ.

Проектна діяльність. Виконання пошуково-дослідницького проекту «Використання та утилізація пластикових пляшок — власні пропозиції та розробки»

7. Старий одяг та нові речі із нього (20 год.)

Куди подіти старий одяг. Переробка старого одягу: нове життя старих речей.

Практичні заняття. Сумки із старих джинсів. Капці їх зваляного светра. Техніка «печворк». Виготовлення панно на стіну, диванної подушки, картини, килимка для ванної кімнати, обшивки для старого стільця тощо. Ляльки із панчох та капронових колготок. Плетіння килимків із старих майок та футболок.

Виставка готових виробів

8. Шкіряні візерунки (6 год.)

Властивості та види шкіри. Основні інструменти та матеріали. Випалювання по шкірі. Техніка нанесення візерунків на шкіру з допомогою ножа і фарб.

Практичні заняття: Обкладинки для документів способом випалювання. Оздоблення сумок та одягу.

9. Скло та фарфор: новий погляд на старі речі (8 год.)

Властивості та види скла та фарфору. Техніка безпеки при роботі. Основні інструменти та матеріали. Як використовувати старий посуд, новий погляд: старий посуд для зберігання ювелірних виробів, квіткові горщики, незвичайна мозаїка.

Практичні заняття: Виготовлення мозаїки із розбитого посуду, використання розбитого посуду для зовнішнього декору будівель.

10. Гума у садку та на майданчику (14 год.)

Властивості гуми, її види та використання у промисловості та побуті. Вироби із старих покришок для дитячого майданчика. Основні інструменти та матеріали па правила безпечної роботи з ними. Створення ескізів виробів із гумових покришок.

Практичні заняття: Проект «Дитячий майданчик із покришок своїми руками».

Виставка готових виробів.

11. Металобрухт – матеріал для справжнього художника (14 год.)

Властивості та види металів, вироби із них. Металобрухт та способи його переробки.

Практичні заняття: Вироби із металічних пляшок, сувеніри із дроту та металевих кришок.

Проект «Використання металобрухту з декоративними цілями».

Виставка готових виробів.

12. Нитки, пряжа, дріт (6 год.)

Властивості ниток і пряжі. Способи розпускання старих в'язаних виробів. Повторне використання ниток і пряжі.

Практичні заняття: Виготовлення сувенірних ляльок-мотанок та кулонів із пряжі.

13. Екскурсії, свята, конкурси, виставки (24 год.)

13. Підсумок (2 год.)

**Другий рік навчання, основний рівень
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

№	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	1	2
2.	Сортування сміття – красиве і корисне	2	6	8
3.	Мистецтво з відходів	1	9	10
4.	Паперові відходи, або друге життя паперу	4	20	24
5.	Пластикові та поліетиленові відходи	4	22	26
6.	Секонд-хенд, або секонд-генд, секондгенд (від англ. Second hand — друга рука)	2	20	22
7.	Шкіряні візерунки	2	4	6
8.	Друге життя скляних пляшок	2	18	20
9.	Масові заходи	-	12	12
10.	Проектна діяльність	-	12	12
14.	Підсумок	-	2	2
Разом		18	126	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Вступ. Ознайомлення з планом роботи на новий навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Зовнішній вигляд вихованців. Дотримання правил техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична робота. Тренінг «Життєві навички для активного спілкування: поводження з відходами».

2. Сортування сміття – красиве і корисне (8 год.)

Проблема утилізації відходів в Україні та у світі. Проблема на трильйон: що Україна робитиме із сотнями тисяч тонн сміття, створеного росіянами. Нове у

законодавстві України: Правила надання послуг з поводження з побутовими відходами, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2023 р. № 835. Громадська організація “Україна БЕЗ сміття”. Шкільний проект “Сортуй заради майбутнього”. Мобільний пункт прийому та вивезення сортованих відходів у Києві «MASTER Добрих справ». Як перетворити «сміттєву порядність» з «моди» на сталу звичку? Інновації переробки сміття.

Практична робота. Участь у проекті «Сортуй заради майбутнього». Перегляд соціальних роликів «Про сортування сміття» та «Сортування сміття в Україні». Відеофільм «Життя без відходів: «Єдиний сміттєвий кошик у моєму домі – на робочому столі комп'ютера».

3. Мистецтво з відходів (10 год.)

Практична робота. Робота над мистецьким проектом «Екологічна культура: картини з вторинної сировини». Організація виставки «Мистецтво відходів».

4. Паперові відходи, або друге життя паперу (24 год.)

Чверть усього сміття на планеті – паперові відходи. Переробка паперу. Сімейний бізнес на макулатурі. Як використовувати менше паперу: прості поради для збереження довкілля. Як живе і для чого макулатурний бізнес. Еко- папір своїми руками: ноу-хау вінницьких студентів. Папір із опалого листя.

Екологічний *проект* "МАКУЛАТУРА – ПАПЕРОВІ ВІДХОДИ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ ЗБЕРЕГТИ ПРИРОДНІ РЕСУРСИ"

Практичні заняття. Книжка з упаковки та асфальт із коробки для соку. Друге життя паперового стаканчика. Об'ємні поробки з макулатури: Чаша Папье-маше, подарунковий пакет з газети, декор вази тощо.

5. Пластикові та поліетиленові відходи (26 год.)

Пластик та поліетилен – лідери сміттєвого буму у світі. Яка доля пластикового сміття в Україні. Чи можливе життя українців без пластикових пакетів. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року. 98-а рамкова директива Європейського Союзу про навколишнього середовища. Підписання глобального пакту з боротьби з пластиковим сміттям. Заборона пластику: як відходи зробити доходами? Екологічна пластмаса замість поліетилену. Біопластик з мікроорганізмів, що харчуються водоростями. Міфи і правда про пластик. Шкідливість вторинної переробки поліетиленів.

Практичні заняття. Як перетворити вторсировину на креативні речі:

- Корзини із пластикових пляшок;
- Квіти із пакетів для сміття;
- Мітла з пластикових пляшок;
- Сітка-рабиця та паркан з пластикових пляшок;
- Пальма та інші вироби з пластикових пляшок для зовнішнього декору;
- Бордюр садовий декоративний;

- Ідеї з пластикових пляшок для кухні тощо

6. Секонд-хенд, або секонд-генд, секондгенд (від англ. second hand — друга рука) (22 год.)

Історія появи і розвитку секонд- хенду. Секонд-хенд: тренд чи смертельна небезпека. Секонд хенд – це добре чи погано? Стиль за копійки. 10 цікавих фактів про секонд-хенд. Секонд-хенд: можливість заощадити, жити екологічно, а може й підзаробити? Слідами секонд-хенду. Що таке етична мода і чи є вона в Україні? 8 етичних брендів Made in Ukraine: RCR Khomenko і Church of Upcycling, UliUlia, Remade та ін. Ресайклінг, апсайклінг та свідоме споживання речей.

Практичні заняття. Цікаві ідеї використання старих клаптиків тканини. Як повторно використати старий одяг. Як попрощатися з непотрібним одягом екологічно: інструкція. Основи переробки текстилю. Реюз одягу: що можна зробити зі старих матеріалів. Як подарувати друге життя улюбленим речам? Латка-аплікація. Помітне штопання. Ховаємо пляму. Переробка старого одягу: із звичайної футболки – футболка-блуза; ексклюзивні блузки із чоловічих сорочок; бохо; вироби із старих краваток; приталена сукня з джинсової рубашки та багато іншого. *Проект "Старі речі на новий лад".*

Виставка готових виробів

7. Шкіряні візерунки (6 год.)

Властивості та види шкіри. Основні інструменти та матеріали. Вироби із шкіри: з чого почати. Художня обробка шкіри.

Практичні заняття: виготовлення декоративних виробів із шкіри:

- Прикраси із шкіри;
- Кімнатні тапочки;
- Сумки із шматочків шкіри;

8. Друге життя скляних пляшок (20 год.)

Властивості та види скла та фарфору. Техніка безпеки при роботі. Прийом склотарі. Переробка скла. Відео-інструкція «Сортуй скло правильно». Законодавство України: Правила скупки у населення скляної тари з-під харчових продуктів. Методи переробки скла. Приклади нетрадиційного використання відходів зі скла: напр., млин для перетворення скла на кварцовий пісок та ін. Скляна пляшка – скарб для творчих людей. Використання скляних пляшок для ексклюзивного декорування. Вироби з скляних пляшок: що зробити?

Практичні заняття: виготовлення декоративних виробів із скляних пляшок:

- Ексклюзивний декор пляшок;
- Декоративні клумби для квітів;
- Флораріум;
- Кольорова люстра;
- Журнальний столик;

- Огорожі та паркани з пляшок.

9. Масові заходи (12 год.)

Участь у трудових та природоохоронних акціях («Стоп, сміття», «Юннатівський зеленбуд», «Порки – легені міст і сіл» та ін.) Організація виставок: «Друге життя речей», «Замість ялинки – зимовий букет», «Виставка креативу». Конкурс екологічного стилю «Старим речам - друге життя». Еко- воркшопи: «Друге життя речей: скло», «Друге життя речей: пластик», «Друге життя речей: газети».

10. Проектна діяльність (12 год.)

Переробка відходів у домашніх умовах. ARTDUMP – новий напрямок сучасної творчості.

Реалізація проектів «Екологічний спосіб життя вдома», «Друге життя непотрібних речей».

11. Підсумок (2 год)

Захист проектів. Презентація роботи за рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- Поняття «сміття», «вторинна переробка», «утилізація», «макулатура», «металобрухт»;
- Правила техніки при роботі з ріжучими та колочими інструментами, гарячим клеєм;
- Основні та допоміжні матеріали для художньої переробки вторинної сировини та сміття;
- Технологію обробки різних матеріалів;
- Види сміття;
- Основні напрямлення боротьби зі сміттям в розвинених країнах та стан переробки сміття в Україні;
- Використання вторинної сировини для виготовлення сувенірної продукції та предметів побуту;
- Основні властивості різних матеріалів та способи їх обробки;
- Правила оформлення інтер'єрів;
- Види ландшафтних композицій;
- Послідовність виконання композицій із вторинних матеріалів;
- Закони колористики та кольорознавства;
- Основні засади проектних робіт;
- Основні правила та значення сортування сміття у побуті, способи його утилізації;
- Основні інструменти та приладдя для роботи із сміттям.

Вихованці мають вміти:

- Підібрати необхідний матеріал для композицій;
- Скласти ескіз композиції;
- Виконувати технологічну обробку різних видів сміття;
- Скласти композиції;
- Підібрати вироби для подарунка;
- Скласти та оформити композицію;
- Зробити ескіз майбутнього виробу;
- Раціонально використовувати матеріал для створення композицій;

Вихованці мають набути досвід:

- Правильного та безпечного користування обладнанням;
- Сортування сміття;
- Складання композицій;
- Виконання робіт з дотриманням всіх технологій закріплення елементів композиції;
- Догляду за готовими виробами;
- Реалізації екологічних проектів.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Інструменти: ножиці для паперу та тканини, ножиці по металу, садові ножиці, багатоцільові ножиці, канцелярський ніж, флористичний ніж, кусачки для дроту, плоскогубці, круглогубці, степлер, пінцет, пила ручна, молоток, цвяхи, кензан, шило.

Прилади: термопістолет та стержні клейові до нього, електродріль, електропраска, лобзик, випалювач.

Матеріали: дріт, пластилін, фарба гуаш, акварель, спрей кольоровий, ватман, кольоровий папір та картон, щільний картон або ДВП, клей ПВА, пензлики для клею та фарби, нитки і мотузки, сизаль, аксесуари та декоративні матеріали для композицій, свічки, штучні та живі квіти, інший природний матеріал, різні види сміття та вторинної сировини.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вироби з непридатного матеріалу: як створити розкішні прикраси своїми руками [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://handiwork.info/virobi-z-nepri-datnogo-materialu-yak-stvoriti-rozkishni-prikrasi-svoyimi-rukami-85-foto/>
2. Державний класифікатор відходів
3. Дитячий ігровий майданчик: ідеї та реалізація. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://dom.ukrbio.com/ua/articles/10237/>

4. Закон України "Про ветеринарну медицину" (2498-12)
5. Закон України "Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції" (1393-14)
6. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" (1875-15), "Про хімічні джерела струму" (3503-15),
7. Закон України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" (4004-12)
8. Закон України "Про металобрухт" (619-14)
9. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1264-12)
10. Закон України "Про поводження з радіоактивними відходами" (255/95- ВР)
11. Закон України «Про поводження з відходами». Зелений перелік відходів (сертифікат транскордонного переміщення відходів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viconsult.com.ua/portal.php?page_id=page130&lang=ua
12. Кодекс України про надра
13. Як перетворити сортування відходів на заробіток: екологічний бізнес-план. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/pererobi-svit-1151172.html>

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «Країна Тваринія»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Гуманне ставлення до тварин (гуманне поводження з тваринами) — неспричинення жорстокості тваринам, уважне, любовне, добре ставлення до тварин, співчуття до них, повага до їхнього життя, прав і свобод, сприяння їхньому благу, бути їм корисними, надання їм допомоги, покращення якості життя тварин. (https://uk.wikipedia.org/wiki/Гуманне_ставлення_до_тварин).

З часів Будди і Мухаммеда найкращі представники людства стали закликати до гуманного ставлення до тварин. Однак спочатку під гуманним ставленням до тварин мався на увазі тільки прояв таких дій, як заборона на жорстокість, а також прояв співчуття, жалю, доброти, та й то не до всіх без винятку тварин, а тільки стосовно ссавців і птахів, до того ж ,в основному, до свійських або сільськогосподарських. З часів Святого Франциска Ассизького ці традиції стали поширюватися також і на диких птахів і ссавців.

А. Швейцер розповсюдив поняття гуманного ставлення до тварин (етика благоговіння перед життям) до будь-якої життєвої форми тварин (щоправда це стосувалося лише індивідуальних тварин). Гуманісти І. І. Горбунов-Посадов і Д. Андрєєв на початку-середині ХХ ст. стали говорити про захист прав тварин. Поступово стала поширюватися думка про те, що гуманному відношенню підлягають не тільки безумовно корисні тварини, а й так звані «шкідливі», а також і ті, яким довгий час відмовляли в будь-якому гуманному ставленні з видових причин, наприклад, риби. Про захист прав тварин як повноцінну концепцію і важливу складову гуманного ставлення до тварин (як до особин, так і до видів всіх без винятку життєвих форм, в тому числі і «шкідливих») стали говорити тільки наприкінці ХХ ст..

Базовим Законом в Україні, що визначає принципи гуманного поводження з тваринами, є Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», прийнятий у 2006 р., згідно з яким гуманним ставленням до тварин називаються «дії, які відповідають вимогам захисту тварин від жорстокого поводження і передбачають добре ставлення до тварин, сприяння їхньому благу, покращення якості життя тощо». Цей Закон спрямований не тільки на заборону або обмеження низки жорстоких дій людини щодо тварин (їх отруєння, побиття, нацькування один на одного, знищення малюків тощо), але і необхідність введення у всіх закладах загальної середньої, фахової, передвищої та вищої освіти курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин. Також стаття 5 Закону забороняє пропаганду жорстокості до тварин і також пропаганду полювання в

системі дошкільної, середньої, професійно-технічної та вищої освіти.

Останнє десятиліття в європейських країнах та більшості країн світу закони стають все більш спрямованими на захист тварин від жорстокого поводження. І, отже, для зоопарків, цирків та навіть ферм вводиться більше заборон на вчинення дій, які можуть спричинити каліцтво, страждання тварини та бути розцінені, як негуманне ставлення.

Наразі все більше країн починають підтримувати тенденцію співчуття до тварин, які виступають в цирках. Адже для того, щоб змусити тварин виконувати певні трюки, дресирувальники вдаються до постійної жорстокості та насилля, завдають фізичного болю, лишають їх без їжі та води. Чимало тварин в таких умовах гине. Ці факти є добре відомим суспільству, вони не приховуються й самими дресирувальниками.

Повну або часткову заборону на використання тварин у циркових виставах в багатьох державах світу вже запроваджено. Зокрема, це Великобританія, Швеція, Бельгія, Словенія, Нідерланди, Естонія, Данія, Польща, Німеччина Фінляндія, Угорщина, Болгарія, Португалія, Люксембург, Словаччина, Канада, Чехія, Хорватія, Франція, Іспанія, Ірландія, Австралія, Греція, Кіпр, Мальта і навіть Боснія-Герцеговина. багатьох штатах США. Половина з цих держав встановила повну заборону на експлуатацію тварин усіх видів у циркових виставах, наприклад Австрія, Греція, Кіпр, Мальта, Боснія-Герцеговина та інші.

Інші ж європейські країни, які ще не увійшли до вищевказаного переліку, мають на цей час на розгляді відповідні законопроекти про повну або часткову заборону тварин в цирках і розважальних заходах (наприклад, Італія). А, одночасно з цим, жителі населених пунктів в цих країнах самі відмовляються приймати у себе цирки, де експлуатують звірів і птахів.

Україна повинна підтримати суспільний рух на захист тварин та приєднатися до зростаючої кількості країн по всьому світу, які виступають проти страждань тварин в цирках та встановлюють заборону на використання тварин у цирках. Цирки з тваринами – явище, що не має жодних гарантій благополуччя тварин, гарантій законного володіння тваринами або правильного утримання тварин.

Цирки порушують дві основні статті Загальної декларації прав тварин (урочисто проголошеної в Парижі 15 жовтня 1978 року в штаб-квартирі ЮНЕСКО) UNIVERSALDECLARATION OF ANIMAL RIGHTS: стаття 4, в якій говориться: «Всі тварини, що належать до дикорослих форм, мають право жити вільно в їх природному, земному середовищі, мають доступ до повітря та води і вільні у розмноженні», стаття 10, у якій говориться: «Жодна тварина не повинна використовуватися для розваг». Тому виставки та шоу з використанням тварин несумісні з правами тварини.

Різні міста України по-своєму підходять до проблем гуманного ставлення до

тварин. Так, у Миколаєві створена громадська організація ГО «Центр відповідального ставлення до тварин», що ставить на меті впровадження європейського досвіду у поводженні з тваринами та створення безпечного середовища для городян та домашніх улюбленців.

У сучасному світі існує дві концепції захисту тварин: **концепція благополуччя тварин і концепція прав тварин**.

Одним із прихильників **концепції благополуччя тварин** є всім відоме Всесвітнє товариство захисту тварин WSAP (World Society for the Protection of Animals). Найбільша організація прихильників концепції благополуччя тварин це HSUS (налічує вже понад 8 млн членів по всьому світу).

WSAP – це нерадикальна глобальна спільнота, яка об'єднує більше 900 організацій в 150 країнах і проповідує, так звані, «П'ять свобод» для тварин, що утримуються у неволі. А саме:

1. Свободу від голоду і спраги – шляхом надання доступу до води та їжі, які підтримують хороше здоров'я і активність.

2. Свободу від дискомфорту – шляхом надання відповідного середовища для проживання, включаючи житло і місце для сну і відпочинку.

3. Свободу від болю, травм або хвороби – шляхом надання превентивних заходів або ранньої діагностики і лікування.

4. Свободу природної поведінки – шляхом надання достатнього місця, відповідних сприятливих умов і пристосувань, а також компанії собі подібних.

5. Свободу від страху і стресу – шляхом забезпечення відповідних умов і відносини, які виключають моральні страждання.

«П'ять свобод» включені до Світової організації декларації добробуту тварин (Universal Declaration on Animal Welfare) і відображені в Європейській конвенції про захист домашніх тварин, підписаній та ратифікованій 25-ти країнами.

Права тварин (англ. Animal rights), також «звільнення тварин» (англ. Animal liberation) – ідея про рівноцінність головних потреб людей і тварин: наприклад, потреби уникати болю, зберегти своє життя.

Прихильники дотримуються різних філософських точок зору, проте всі, в цілому, єдині в тому, що тварин не можна розглядати як приватну власність і використовувати для отримання їжі, одягу, в індустрії розваг і наукових експериментах, а деякі права, наприклад, право на життя і захист від нанесення тілесних ушкоджень і моральної шкоди, повинні бути юридично закріплені і за тваринами.

У **концепції прав тварин** отримала свій розвиток ідея справедливості по відношенню до тварин, згідно з якою єдино етичним підходом до проблеми вважається справедливе ставлення до всіх живих істот.

Між ставленням людей до тварин і рівнем духовного розвитку суспільства

існує певна залежність. Саме тому одним із важливих завдань педагогіки сьогодні є здійснення просвітницько-виховної діяльності щодо формування в молодого покоління гуманного та відповідального ставлення до природи і, зокрема, до тварин.

Виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання молоді. Як привити любов до чотирилапих? Що таке відповідальне ставлення до тварин? Як уникнути проблем у спілкуванні з тваринами?

Дуже важливо виховати у дитини добре ставлення до навколишнього середовища, підтримувати її прагнення допомагати тим, хто цього потребує. У результаті, це стане рушійною силою до появи гуманності і сформує активну життєву позицію в майбутньому.

Практика показує, що дбайливе ставлення дітей до тварин запобігає жорсткій поведінці в майбутньому. Статистика говорить про те, що більшість злочинців у дитинстві відрізнялися жорстоким ставленням до тварин. Такої ж думки дотримуються і психологи, стверджуючи, що людина, яка виявляє жорстокість у ставленні до тварин, схильна до такої ж поведінки у ставленні до людей. Ця схильність є однією з основних ознак розладів поведінки.

Співчуття дитини до свого вихованця – дуже важлива якість. Ставлячись до тварин з добротою та співчуттям, дитина вчиться поважати тих, хто слабший. Діти, які виявляють у поведінці справедливість, доброту й милосердя до тварин – шляхетні й уважні до людей. Добре ставлення до тварин допомагає малюкові стати гуманною людиною й повноцінним членом суспільства. Виховання в дитині даних якостей зводиться до одного простого правила:

«Ставтеся до інших так, як би ви хотіли, щоб вони ставилися до вас».

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «Країна Тваринія» реалізується у гуртку еколого-натуралістичного напрямку еколого-біологічного профілю та спрямована на вихованців віком від 5 до 18 років.

Навчальна програма «Країна Тваринія» має на меті формування у вихованців екологічної культури гуманного відношення до тварин.

Навчальна програма «Країна Тваринія» покликана вирішувати наступні завдання:

- поглиблення знань вихованців про довкілля;
- формування рис толерантного ставлення (та співчуття) до світу живої природи;
- закріплення знань дітей про свійських і диких тварин, розширення знань дітей про особливості догляду за домашніми та свійськими тваринами;
- вироблення навичок безпечної поведінки при зустрічі з

безпритульними тваринами;

- виховання гуманного та відповідального ставлення до тварин, поваги до вірності, відданості домашніх улюбленців, почуття відповідальності за приручених тварин, розуміння цінності та недоторканності іншого життя, любові, чуйності, доброти, милосердя;

- закріплення понять про те, що тварини вимагають до себе дбайливого та доброго ставлення;

- сприяння налагодженню доброзичливості, сердечності, взаєморозуміння та взаємоповаги;

- формування вміння усвідомлювати небезпеку, яка може виникнути при неправильній поведінці з тваринами;

- розвиток пізнавального інтересу дітей до живої природи, уважності, пам'яті, уяви, кмітливості, логічного мислення;

- виховання природоцентричного світогляду;

- вироблення у дітей норм відповідної поведінки у природі, притаманних сучасній цивілізованій людині;

- формування системи моральних цінностей і ціннісних орієнтацій щодо тваринного та рослинного світу;

- організація безпосередньої діяльності вихованців з охорони природи та захисту тварин і рослин своєї місцевості під час навчання та суспільно корисної праці;

- ознайомлення дітей з проявом емоцій у тварин та поняттям «волонтер».

Знання і навички, отримані вихованцями в рамках даної програми, стануть добрим додатком до вивчення таких шкільних предметів, як природознавство, біологія та екологія, будуть розвивати творчу уяву та комунікативні навички, а також ознайомлять дітей із правилами безпечного поводження з тваринами. Отримані знання у перспективі допомагатимуть вирішувати і проблему безпритульних тварин, оскільки освітня діяльність з виховання гуманного ставлення до тварин є невід'ємною частиною будь-якої програми контролю безпритульних тварин і впливає на її успішну реалізацію.

Навчальна програма передбачає 6 років навчання: 1-2-й рік – початковий рівень – 144 год. на рік, 4 год. на тиждень; 3-4-й рік – основний рівень – 144 год. на рік, 4 год. на тиждень; 5-6-й рік навчання – вищий рівень – 144 год. на рік, 4 год. на тиждень.

Програма початкового рівня (2 роки навчання) включає два блоки:

I блок – «Знайомтесь – моя улюблена тваринка!» – призначений для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (5-7 років) і має на меті перше знайомство маленьких дітей, вихованців закладів дошкільної та позашкільної освіти, із тваринами оточуючого навколишнього світу.

II блок – «Щаслива лапа» – призначений для вихованців молодшого шкільного віку (8-10 років) і має на меті виховання доброго ставлення до тварин навколишнього середовища, спостереження за ними у природі та в куточку живої природи, елементарний догляд та спілкування з тваринами.

Програма основного рівня (2 роки навчання) включає один блок:

III блок – «Тварини – наші друзі» – призначений для вихованців середнього шкільного віку (11-13 років) і має на меті формування екологічного мислення по відношенню до тварин, які нас оточують, суспільно-корисну працю по створенню умов та догляду за тваринами домашніми та свійськими, тваринами куточку живої природи.

Програма вищого рівня (2 роки навчання) включає один блок:

IV блок – «Ми за гуманне ставлення до тварин» – для вихованців старшого шкільного віку (14-18 років та старших) і має на меті проведення волонтерської роботи щодо гуманного ставлення до тварин, науково-дослідницької діяльності, еколого-просвітницької діяльності серед населення тощо. До цього блоку можуть долучатися учні професійно-технічних закладів освіти, студенти передвищих та вищих закладів освіти та просто небайдужі дорослі.

Навчальна програма «Країна ТвариніЯ» складена у такий спосіб, що навчання у гуртку може розпочинатися з будь-якого рівня. Вихованці, які розпочали заняття у гуртку з раннього віку на початковому рівні, можуть зараховуватися на навчання на наступному рівні у більш ранньому віці. За бажанням керівника гуртка, або закладу освіти, кожен окремий блок може використовуватися як окрема програма.

Навчальна програма «Країна ТвариніЯ» розроблена з використанням усіх наявних навчальних ресурсів, має свою онлайн-платформу для роботи у мережі Інтернет.

Окремо наведені орієнтовні теми науково-дослідницької діяльності вихованців у напрямку гуманного ставлення до тварин, а також список рекомендованих джерел, перелік тем для проведення масових заходів, медіатека.

Розміщений у програмі словничок (тезаурус) допоможе визначитись із основними поняттями теми.

Заняття по програмі будуються за принципами проблемності, випереджаючого навчання, творчого підходу та проектної діяльності. Усі заняття мають прикладний характер, тобто мають практичну спрямованість, бо саме в активній діяльності формуються базові навички та уміння, розвивається екологічний світогляд.

Навчальна програма побудована за лінійно-концентричним та блочним способом.

ТЕЗАУРУС

Домашні тварини — собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі.

Домашні собаки та коти – тварини, які утримуються власниками як домашні улюбленці, компаньйони–помічники (поводирі незрячих, охоронці житла та іншого майна тощо), об’єкти комерційного використання, що знаходяться під контролем (наглядом) власника, членів його сім’ї або уповноваженої власником особи.

Безпритульні тварини — домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини.

Бездоглядні тварини – домашні собаки та коти, незалежно від породи та призначення (у тому числі собаки, що мають нашійник з особистим номерним знаком і намордник), які знаходяться без власника та не на прив’язі на вулицях, площах, ринках, у скверах, садах, на бульварах, пляжах, у громадському транспорті та інших громадських місцях.

Власник собаки чи kota – юридична або фізична особа, яка здійснює догляд за твариною, що належить їй на праві власності або на інших підставах, що не суперечать законодавству України.

Відчуження тварини – передача права власності на тварину юридичним чи фізичним особам за процедурами та у спосіб, що не заборонені чинним законодавством.

Поводир незрячого (тварина супроводу) – собака, яка використовується для полегшення пересування в умовах міста інвалідів I або II групи, позбавлених зору, або залишковий зір яких не дає можливості самостійно орієнтуватися в просторі, та які мають обмежені фізичні можливості і потребують допомоги спеціально підготовленої собаки для пересування і спілкування. При цьому тварина повинна пройти підготовку у спеціалізованих закладах з підготовки собак-поводирів та реабілітації інвалідів, по закінченні яких тварина разом з комплектом необхідного спорядження та підтверджуючим документом установленого зразка (що має назву «Собака–поводир сліпого»), передається особі, яка позбавлена зору.

Евтаназія — гуманні методи умертвіння тварин, що виключають їх передсмертні страждання.

Жорстоке умертвіння тварин — умертвіння тварин без застосування знеболюючих засобів, що запобігають відчуттю тваринами болю і страху.

Біостерилізація — позбавлення тварини хірургічним шляхом здатності до відтворення потомства (репродуктивної здатності).

Жорстоке поводження з тваринами — знущання над тваринами, які відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів.

Гуманне ставлення до тварин — дії, що відповідають вимогам захисту тварин від жорстокого поводження і передбачають доброзичливе ставлення до тварин, сприяння їх благу, покращення якості їх життя тощо.

Тимчасова ізоляція (карантинування) тварин – тимчасове перебування тварин у пунктах перетримки та притулках (міні-притулках) для утримання тварин до вирішення питань, пов'язаних з їх подальшим утриманням;

Карантинний майданчик — спеціально обладнані приміщення або частини приміщень, які призначені для тимчасового утримання домашніх тварин у разі їх вилову чи тимчасової ізоляції.

Утримання в домашніх умовах — обмеження природної волі домашніх тварин, що виключає їх вільне переміщення за межами квартири, подвір'я окремого будинку.

Притулки для тварин — неприбуткові установи, спеціально призначені та облаштовані для утримання безпритульних тварин.

Притулки (міні-притулки) для тварин – спеціально обладнані приміщення (території), що належать юридичній або фізичній особі та мають відповідні дозволи санітарних, ветеринарних та інших служб, призначені для утримання вилвлених бездоглядних та безпритульних тварин, у т. ч. вилучених або конфіскованих.

Реєстрація домашніх тварин — система обліку тварин, яку здійснює орган місцевого самоврядування, шляхом присвоєння тварині індивідуального номера та внесення відповідної інформації до загальної електронної бази домашніх тварин.

Ідентифікація домашніх тварин — біркування, чіпування, таврування тварин тощо, з присвоєнням особистого ідентифікаційного коду.

Місце або зона для вигулу тварин — територія, на якій власник має право вільного вигулу тварини.

Навчально-дресирувальний майданчик для собак — це огорожена та обладнана відповідно до типового проекту територія, що призначена для дресирування собак.

Екскременти — відходи життєдіяльності тварини.

Потенційно небезпечні собаки — собаки, згідно Переліку порід собак,

визнаних як потенційно небезпечні, який наведено у Додатку, а також особини, які мають фенотипічні ознаки цих порід. Службові собаки та собаки бійцівських порід є джерелом підвищеної небезпеки.

Собаки, що визнані небезпечними, — собаки, які вже проявили неспровоковану агресію до людей і тварин, що підтверджено відповідним протоколом (актом), складеним з дотриманням вимог законодавства України.

Спровокована агресія – агресивна поведінка тварини, викликана навмисними діями.

Шкода, заподіяна третій особі внаслідок агресивної або непередбачуваної дії тварини, – шкода, яка призвела до погіршення фізичного або психічного стану здоров'я людини, пошкодження майна, якщо має місце причинний зв'язок між дією цієї тварини та заподіяною шкодою.

Куточок живої природи – складова частина кабінету (відділу, лабораторії, класу) біології загальноосвітніх і позашкільних навчальних, наукових, санаторно-курортних і оздоровчих закладів, які створюються для проведення навчальних, практичних занять з метою здобуття поглиблених знань про живі організми, формування фактичних умінь та навичок, вивчення, спостереження та догляду за рослинами і тваринами, що мають відповідні дозволи санітарних, ветеринарних та інших служб.

Початковий рівень

Одним і важливих завдань у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку є здійснення просвітницько-виховної діяльності щодо формування у маленьких дітей гуманного та відповідального ставлення до природи і, зокрема, до тварин.

У першому блоці діти в ігровій формі знайомляться із тваринками, яких вони зустрічають у реальному житті та у дитячих казках, грають у дидактичні та, частіше, рольові ігри.

Велике значення набуває використання лепбуків у роботі з дітьми даного віку. При цьому лепбуки виготовляє педагог самостійно, або у співдружності з батьками. Можна залучати до їх виготовлення і дітей 5-7 років, але з допомогою дорослих. У дитячому садочку, виходячи із специфіки його роботи, може бути доцільним проведення навіть тематичних днів на задані у навчально- тематичному плані теми.

Теми блоку мають орієнтовний характер. Вихователь-керівник гуртка може проводити їх у будь-якому порядку і самостійно визначати теми, які він використає для проведення тематичних днів, а які лише для коротких занять.

ПОЧАТКОВИЙ РІВЕНЬ, ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
I	I блок «Знайомтесь – моя улюблена тваринка!»			
1.1	Хто такі тварини	1	6	7
1.2	Моя улюблена тваринка	1	6	7
1.3	Котик Мурмурчик	2	8	10
1.4	Песик Гавчик	2	8	10
1.5	Равлик Павлик	1	5	6
1.6	Раз мурашка, два мурашка	1	5	6
1.7	Яскраве Сонечко на квітці (про божу корівку)	1	6	7
1.8	Черепаха Тортила	1	4	5
1.9	Папужка Кеша (птахи дикі)	2	8	10
1.10	Кролик Степашко	1	4	5
1.11	Хом'ячок (дрібні гризуни)	2	6	8
1.12	Сова	1	5	6
1.13	Джміль і бджілка	2	6	8
1.14	Куряче подвір'я (свійські птахи)	2	8	10
1.15	На горі, на горі, на горі пасуться ко... (коні, кози, корови, вівці)	4	8	12
1.16	Я Коло-коло-колобок (заєць, лисиця, вовк, ведмідь)	2	6	8
1.17	Їжачок та Білочка	2	2	4
1.18	Метелики. Жуки	2	2	4

1.19	Акваріум та його мешканці	2	4	6
1.20	Павучок-лісовичок та його друзі	1	4	5
	Всього	33	111	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

І блок «Знайомтесь – моя улюблена тваринка!»

1.1. Хто такі тварини (7 год.)

Бесіда про історію дружби людини і тварини. Тварини, різноманітність тварин. Як відрізнити тварин від інших організмів. Групи тварин. Чим небезпечні отруйні тварини. Тварини свійські і дикі. Тварини – наші сусіди по планеті. Гуманне та відповідальне ставлення до тварин.

Практичні завдання.

Виконання завдань з «Енциклопедії-конструктора: Тварини світу». Гра-лепбук «Хто такі тварини». Руханка «Лісові жителі». Вікторина та загадки про лісових мешканців. Гра «Четвертий зайвий». Дидактична гра «Скажи навпаки». Інсценізація казки «Рукавичка на новий лад». Дидактичні ігри «Сусіди по Планеті»

1.2. Моя улюблена тваринка (7 год.)

Презентація «Улюблені тварини». Перегляд відеороликів про улюблених тварин.

Практичні завдання.

Усна розповідь про свою улюблену тваринку. Намалювати свою улюблену тваринку. Зробити із пластиліну свою улюблену тваринку. Виставка фотоматеріалів зі своїми улюбленими тваринами. Перегляд власних відеоматеріалів

1.3. Котик Мурмурчик (10 год.)

Перегляд мультфільмів та прослуховування пісень про котика («Котики-Мурчики», «Котики і Мишки Бавилися Трішки», «Весняні котики», «Нехочуха Принесла Додому Котика», «Мурчик Любий Котик», «Сімба Супер Котик», «Турбуємось про котика», «Котик і півник»);

Практичні завдання.

Розвиваючі ігри: ««В котика і мишки», «Три кота» - пізнавальні ігри. Кавова іграшка — майстер-клас для дітей у дитсадку. Розвиваюче відео »Котик-Муркотик». Нетрадиційне малювання «Мій пухнастий котик».

1.4. Песик Гавчик. Собака - єдина тварина, вірність якої непохитна (10 год.)

Кумедні песики. 10 важливих речей, яких людину може навчити собака. Песик Бінго – пісенька для дітей Bingo Українською мовою Песик за мільйон лайків: у Кропивницькому хлопчик незвичайним способом вмовив батьків завести собаку. Казка з Татом. Песик та його місячні друзі. Улюблені вірші. Бабусин песик. ПЕСИК ДУДУ №1. Знайомство.

Практичні завдання.

Мультимедійна гра про собак на каналі Хвостик ТВ. Мультимедійний «Як песик і кошеня мили підлогу» (1977). Виготовлення аплікації «Песик». Дитячі пісні про песиків.

1.5. Равлик Павлик (6 год.)

РАВЛИК ПАВЛИК – Дитячі Пісні й Мультфільми про равликів. Равлик-Павлик, вистав ріжки, дам тобі сиру на пиріжки. Українська дитяча примовка «Равлику-Павлику».

Практичні завдання.

Ліпимо цікаво. «Равлик-Павлик». Пальчикова гра-руханка «Равлик-Павлик». Дитячий фольклор. Забавлянка «Равлик-Павлик».

1.6. Раз мурашка, два мурашка (6 год.)

Мурахи. Як живуть мурашки. Скільки важить мураха і який вантаж вона може підняти. Розповідь та цікаві факти про мурах. Цікаво для дітей: як прокидаються мурахи навесні. Прикмети про мурах будинку, лісу. Мурахи в літературних творах. В.Шкляр. Маленька мураха. Цікаві відео про мурах.

Казка з Татом 2. Мурашка і коник-стрибунець.

Практичні завдання.

Як намалювати мурашку.

Дидактична гра «Яка комашка сховалася»

1.7. Яскраве Сонечко на квітці (про божу корівку) (7 год.)

Божя корівка. Спосіб життя і середовище проживання. Цікаві факти про божу корівку, сонечко, зозульку. Сонечка є посланцями з небес, і згідно з прикметами віщують багато хорошого. Про що може попередити сонечко — прикмети. Дитячі веселі пісні про маленьке сонечко - божу корівку.

Практичні завдання.

Божя корівка з пластиліну. Як намалювати божу корівку.

Фізкультхвилинка Бедрик. Гра «Вгадай комаху».

1.8. Черепаха Тортила (5 год.)

Дітям про черепах. Черепаха в домашніх умовах. Як доглядати за черепахою. Пісенька черепахи Тортили. Пісні про черепах.

Руханка «Черепаха-аха-аха...». Мультит «Черепаха-аха-аха». 10 цікавих фактів про черепах.

Практичні завдання.

Ліпимо черепаху з пластиліну. Черепаха з природного матеріалу.

1.9. Папужка Кеша (птахи дикі та декоративні) (10 год.)

Найгарніші птахи України. Презентація «Дикі птахи та їх дитинчата». Голоси птахів для дітей. Яких папуг чи декоративних птахів краще завести вдома. Цікавинки про птахів.

Казки, вірші та оповідання про птахів. Птахи в усній народній творчості. Мультфільм «Папуга Кеша».

Розучування пісні «Папуга-мандрівник». Пісні про птахів.

Практичні завдання.

Дидактична гра «Де мешкають птахи», гра «Назви пташку», рухлива гра «Перелітні та зимуючі птахи»

Декоративні пташки із осіннього листя.

Руханка, фізкультхвилинка з папужками.

1.10. Кролик Степашко (5 год.)

Добрий кролик Степашко: що їдять кролики. Декоративні кролики. Правила догляду за ними.

Практичні завдання.

Кролик - м'яка іграшка.

Рухлива гра «Кролики». Настільна гра «Щасливий кролик».

1.11. Хом'ячок (дрібні гризуни) (8 год.)

Догляд за хом'яком: режим харчування. Дрібні гризуни, правила утримання.

Як хом'ячок до мишки в гості ходив - Ольга Зубер. Дрібні гризуни та хом'ячки в усній народній творчості: вірші, загадки, приказки, пісні та казки.

Практичні завдання.

Руханка «Хом'ячки» для дітей. Створення лепбука «Хом'ячок Хома».

Гра «Хома-хома-хом'ячок»

1.12. Сова (6 год.)

Розповідь про сову. Сова: цікаві факти про цю надзвичайну пташку. Загадки

про сову. Уроки тітоньки Сови. Сова - дитячі пісні і мультики. Сова - музичний мультфільм для дітей. Як сова мстилася чоловікові (українська народна казка). Чому сова вдень ховається. О.Чечін - Казка.

Практичні завдання.

Виготовлення лепбука «Сич хатній».

1.13. Джміль і бджілка (8 год.)

Різниця між бджолою і джмелем (природа). Дітям про мед. Навіщо бджоли роблять мед: коротка інформація для дітей. Все про бджіл: дивовижні бджоли. Фіксики - Бджола. Джміль і бджола. Українська народна казка про тварин.

Вірші про бджолу, джмеля. Бджілка Ляля - дитячі пісні і мультфільми.

Практичні завдання.

Малюємо бджілку Майю.

1.14. Куряче подвір'я (свійські птахи) (10 год.)

На пташиному дворі. Проект «Подвір'я бабусі Одарки». «Півень і курка» - добра казка. Півень (когут) – символ Сонця та Вогню, опікун господарства. Півень у світогляді українців. Індик. Цікаві факти про індиків. Цесарка: що за птах? Чи літають гуси? Казка «Гуси-лебеді».

Качка - Дитячі Пісні й Мультики українською мовою.

Ходить Кеша по городу, а літати не може (загадки про свійських птахів).

Пташина фізкультхвилинка.

Дитячі розповіді про птахів у малюнках.

Практичні завдання.

Виготовлення лепбука «Куряче подвір'я». Дидактична гра: «Свійські птахи», дидактична гра «Який птах заховався?»

1.15. На горі, на горі, на горі пасуться ко... (коні, кози, корови, вівці) (12 год.)

Дитяча пісенька «Хто пасеться на лузі». Корова і продукти з молока. Лепбук «Свійські тварини - корова.» Українська народна казка «Коза-Дереза». Козяче молоко - користь козячого молока для дітей. Кумис – цілющий напій із кобилячого молока. Верблюже молоко: користь і шкода. 1 червня — Всесвітній День молока. Цікаві факти про свійських тварин. Свійські тварини в усній народній творчості українців.

Практичні завдання.

Дидактична гра «Дикі та свійські тварини». Малюємо свійських тварин просто. Як намалювати тварин з цифр.

1.16. Я Коло-коло-колог (заєць, лисиця, вовк, ведмідь) (8 год.)

Прогулянка з Колобокком. Пісня Колобка. Казка «Колобок». Старі казки на новий лад. Лисичка-сестричка, заєць, вовк і ведмідь (казка).

Практичні завдання.

Рухливі ігри, прогулянки, загадки за мотивами казок. Ліплення тварин з солоного тіста.

1.17. Їжачок та Білочка (4 год.)

Казка українською мовою «Їжачок та білочка». Білочка-забудько | Казка українською мовою. Дитяча казка: Як їжачок хотів підрости.

Практичні завдання.

Казочка про білочку-пустунку.

1.18. Метелики. Жуки (4 год.)

Спостереження за метеликом і жуком. Жук - весела дитяча пісенька. Метелики - Цікаві факти про метеликів.

1.19. Акваріум та його мешканці (6 год.)

Акваріумні рибки і не тільки. Рослини акваріуму. Догляд за акваріумом (10 правил). Фіксики і акваріум (перегляд мультика українською мовою).

Практичні завдання.

Екологічна гра-лепбук «Акваріум».

1.20. Павучок-лісовичок та його друзі (5 год.)

Павуки, їх значення у природі та види. Страх чи користь? Вірші про павучків і павуків. Казочка «Павучок-лісовичок та його друзі».

Практичні завдання. Інтерактивна пригодницька оповідка «Осінні цікавинки навколо». «Із тоненьких ниточок шиє одяг павучок».

ПОЧАТКОВИЙ РІВЕНЬ, ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
2	II блок «Щаслива лапа»			
2.1	Тварини навколо нас.	1	5	6
2.2	Котяче королівство.	2	8	10
2.3	Слухняний пес.	2	8	10
2.4	Равлики – домашні тварини чи їстівний делікатес.	1	5	6

2.5	Заглянемо в мурашник.	1	5	6
2.6	Божа корівка чи Сонечко	1	5	6
2.7	Бджілка-трудівниця	2	8	10
2.8	Інші цікаві комахи	1	5	6
2.9	Черепахи – цікаві екзотичні тварини. Крокодили та інші холоднокровні	2	8	10
2.10	Кролики	1	3	4
2.11	Дрібні гризуни.	2	10	12
2.12	Захопливе й корисне пташине царство	2	6	8
2.13	Свійські птахи, догляд за ними.	2	4	6
2.14	Тварини та молоко	2	4	6
2.15	Роль тварин в українських народних казках та казках народів світу	1	5	6
2.16	Дикі тварини поряд з нами	1	5	6
2.17	Метелики в природі.	1	3	4
2.18	Акваріумний бум.	2	4	6
2.19	«Як полюбити павучка» та інші павучі історії.	1	3	4
2.20	Зміїне царство	1	3	4
2.21	Несправжні родичі:	1	3	4
2.22	Найбільші тварини на Землі	1	3	4
	ВСЬОГО	33	111	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

II блок «Щаслива лапа»

2.1. Тварини навколо нас. Дикі та свійські тварини (7 год.)

Малята тварин. Дива природи. Енциклопедії про тварин. Доісторичні тварини. Енциклопедія з мурахою Софі – справжній скарб юного натураліста. Незвичайні тварини - жах із надр землі

Практичні завдання.

Читання та обговорення уривку з Експедиції з мурахою Софі.

2.2. Королівство котів (10 год.)

Коти свійські та дикі. Коти – персонажі літературних творів. Історії про котів. Коти в мистецтві. Котики ЗСУ. Чи люблять коти обійматися. Котяча терапія. Коти – егоїсти? Чи розумні коти? Маловідомі факти про котів.

8 серпня – Міжнародний день kota, 17 лютого – європейський День kota. Породисті коти. Фотовиставка «Смішні коти». Перегляд відеоматеріалів «Смішні коти».

Практичні завдання.

Особливості догляду за котами.

2.3. Слухняний пес (10 год.)

Собака у мистецтві та літературі. Казки про собак. Відомі собаки. Собаки в армії. Повний список собачих свят. Службові собаки – спецзасоби чи вірні напарники.

5 речей, за які собаки на нас таємно ображаються

Зворушливі історії про собак і не тільки. Домашні породи собак.

Найдобріші собаки світу.

Мудрі цитати про собак (350 цитат)

Практичні завдання.

Корм для собак, харчування та догляд.

2.4. Равлики – домашні тварини чи їстівний делікатес (6 год.)

Дивовижні равлики. Що їдять равлики в домашніх умовах. Равлики атакують, або Скільки разів на місяць несуть яйця ахатіни. Равлики чим їх годувати де вони живуть. Чим корисні для людини равлики. Равлики, як ведмеді, впадають у зимову сплячку.

Жив у сусідстві з динозаврами. Як українські вчені знайшли в бурштині равлика віком 99 мільйонів років. Книга «Равлик і кит» – Джулія Дональдсон.

Равлики: французька кухня. Равликові ферми. «Вусаті косметологи»: гігантські равлики «створять дива» зі шкірою та навіть омолоджують.

Практичні завдання.

Равлики своїми руками: просто й весело.

2.5. Заглянемо в мурашник (6 год.)

Як живуть мурахи. Мурашині «професії». Велика користь від маленьких мурашок. Скільки живуть мурахи і як протікає їхнє життя у мурашнику. Мурахи-довгожителі і деякі рекорди.

Формікарій – домашній мурашник.

Як мурахи атакують і поїдають інших комах. Які бувають мурашки. Мурахи-гіганти.

Практичні завдання.

«Як побудований мурашник?» (Практикум).

Завдання. Зліпити із пластиліну пам'ятник мурашці. Створити пам'ятку «Мурахи корисні!».

2.6. Божа корівка чи Сонечко (7 год.)

Божа корівко, полети на небко! Сонечка – хижаки. Сонечко – символ удачі. Маленький крилатий помічник людини.

Сонечко – посланець з небес (народні прикмети про сонечко). Сонечко у народній творчості. Цікаві факти про божу корівку, сонечко, зозульку, бедрика.

13 червня – День сонечка.

Практичні завдання.

Створюємо лепбук «Сонечко». Бджілка-трудівниця (10 год.)

Бджола – найдосконаліша комаха.

Розумні бджоли. Як живуть бджоли у вулику. Цікава пасіка. Джміль та бджола. Як бджоли виробляють мед. Подорож із бджолою. Бджілка Майя. Бджола в усній народній творчості українців.

Цілющий мед. Українські вулики.

Практичні завдання.

Як визначити якість меду.

2.7. Інші цікаві комахи (6 год.): цвіркун, комар, сарана, травневий жук, жук-олень, бабка, оса, богомол та інші.

Цікаві факти про комах.

Практичні завдання.

Екскурсія «Знайомство з комахами»

2.8. Черепахи – цікаві екзотичні тварини (5 год.)

Черепаха – старовинна рептилія. Скільки живуть черепахи.

Делікатес чи друг: правда та жахіття про черепах у світі людей.

Чому черепахи повільні. Про людей-черепах. Черепаха уособлює Всесвіт, Мати-Землю, Місяць, стихію води, початок творіння, безсмертя, а також сталість, час, мудрість та силу.

Практичні завдання.

Червоновуха черепаха: догляд, утримання, годування.

2.9. Кролики: особливості утримання та догляду (5 год.)

Кролики декоративні. Вся правда про кроликів. Як кролики служили дипломатії і чого ми про них ще не знаємо. Країна кроликів у центрі Європи. Вухастий універсал. Як звичайні кролики чуть не знищили цілий континент.

Острів кроликів - острів ОКУНОСИМА в Японському морі.

Бірзес - латвійське місто кроликів.

Практичні завдання.

Кролики декоративні та свійські: догляд, утримання, годування.

2.10. Дрібні гризуни (8 год.)

Хом'ячки, морські свинки, кролики, щурики, дегу, шиншили – ці пухнасті малюки відзначаються неймовірною чарівністю та надзвичайною кмітливістю. 15 найцікавіших фактів про хом'яків. Декоративні гризуни. Дивовижні факти про шиншил.

Морська свинка: особливості годівлі та догляду. Чому вони так називаються. 23 цікаві факти про морських свинок. Скільки живуть, чому стрибають на місці та інші відомості. Цікаві факти про морських свинок

Щурик Декоративний — Розумний Товариш.

Хто такі дегу.

Цікаві білочки.

Практичні завдання.

Дрібні гризуни: догляд, утримання, годування.

2.11. Захопливе й корисне пташине царство (6 год.)

Птахи: відомі базіки, завзяті мандрівники та охочі до цікавих забав. Які бувають птахи. Види птахів. Декоративні птахи.

Чому пташки співають? Папуги.

Канарейки.

Сови. Орел.Павич. Американське місто Роллінг Хілс: гуляють тут павичі небаченої краси.

Практичні завдання.

Декоративні птахи: догляд, утримання, годування.

2.12. Свійські птахи, догляд за ними (10 год.)

Півень та курка. Види курей. Голуби. Гуси та качки. Індики. Цесарки.

Практичні завдання.

Свійські птахи: догляд, утримання, годування.

2.13. Тварини та молоко (12 год.)

Молочні тварини. Чим корисне молоко від різних тварин, – дослідження. Кожна тварина виробляє специфічне молоко, відповідне по складу унікальним потребам його потомства.

Тваринне молоко: пити чи не пити? Чи підходить коров'яче молоко людині? Молоко і калорії. Молоко і алергія. Молоко і гормони.

Альтернатива молоку.

Хто дає рожеве молоко? Цікаві факти про молоко.

Практичні завдання.

Молочні тварини: догляд, утримання, годування.

2.14. Роль тварин в українських народних казках та казках народів світу (8 год.)

Тварини у слов'янських казках: символіка та персонажі.

Пригоди казкових тварин - казки народів світу.

Язичницькі мотиви в українських народних казках про тварин.

Практичні завдання.

Малюємо казку про тварин. Створюємо комікси.

2.15. Дикі тварини поряд з нами (4 год.) (зайці, лисиці, єнотовидний собака, їжак, дикий кабан, ховрахи).

Топ-10 диких тварин України, які потребують захисту.

Світ дикої природи.

Практичні завдання.

Конкурс малюнків «Зоологічна галерея»

2.16. Метелики в природі. Цікаві факти (4 год.)

Найгарніші метелики. Куди зникають метелики взимку? 16 найгарніших метеликів у світі.

Нашестя метеликів – розплата за людську необачність.

Практичні завдання.

Інтерактивна гра «Весняні диво-метелики».

2.17. Акваріумний бум (6 год.)

Акваріум та його мешканці. Види риб.

Океанаріум.

Дельфінарій.

Практичні завдання.

Інтерактивна гра-лепбук «Акваріум».

2.18. «Як полюбити павучка» та інші павучі історії (5 год.)

Людина-павук.

Чому ми так ненавидимо павуків

Що робити, якщо вкусив павук

Павук як домашній улюбленець?!

Павук в будинку: друг чи ворог?

Практичні завдання.

Складаємо павучу історію.

2.19. Зміїне царство (4 год.). Подорож у зміїне царство.

В Україні невелика популяція змій - всього 11 видів: нешкідливі вужі і три отруйних представника повзучого роду - гадюки. Як розпізнати отруйну змію в Україні та правильно допомогти людині, яку вона вкусила? Чим небезпечні укуси неотруйних змій? Що «протизмійного» варто покласти до аптечки, вирушаючи на природу, та як вигнати змію із намету?

Практичні завдання.

Змії у тераріумі: догляд, утримання, годування.

2.20. Несправжні родичі (4 год.):

Заєць – морський заєць;

Кріт – морський кріт;

Слон – морський слон;

Ластівка – риба-ластівка;

Собака – морські собачки;

Кіт – морський котик;

Лисиця – морська лисиця;

Леопард – леопардова акула;

Миша – морська миша;

Папуга – риба-папуга;

Носоріг – риба-носоріг;

Дикобраз – риба-дикобраз;

Білка – риба-білка.

Практичні завдання.

Створюємо гру «Несправжні родичі».

2.21. Найбільші тварини на Землі (4 год.): слон, синій кит, анаконда.
Тварини-рекордсмени. Найбільші гігантські тварини, які будь-коли жили на Землі.

Практичні завдання.

Створюємо разом постер «Найбільші тварини»

ОСНОВНИЙ РІВЕНЬ, ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
3	ІІІ блок «Тварини – наші друзі»			
3.1	Дикі та свійські тварини. Синантропні птахи та тварини. Поняття «декоративні тварини»	6	12	18
3.2	Тварини у місті – коли люди	2	10	12
3.3	Тварини лісу і людина	4	12	16
3.4	Тварини степу і людина	4	12	16
3.5	Тварини водойм	4	10	14
3.6	Комахи в житті людини	4	10	14
3.7	Її величність бджола. Бортництво	4	10	14
3.8	Невидимий світ мікроорганізмів та його значення у житті людини	4	6	10
3.9	Метелики – німий шедевр природи	2	8	10
3.10	Диспут «Як я розумію любов»		4	4
2.11	Тварини і екологія	2	8	10
3.12	Засідання екологічного парламенту «Свій голос віддаю на захист тварин»		6	6

	ВСЬОГО	36	108	144
--	---------------	-----------	------------	------------

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

III блок «Тварини – наші друзі»

3.1. Дикі та свійські тварини (18 год.)

Походження свійських тварин від диких.

Синантропні птахи та тварини. Синантропні організми. Птахи у містах. Вплив тварин на людину. Птахи - комерсали.

Поняття «декоративні тварини». Одомашнення. Топ-30 екзотичних тварин, яких можна тримати вдома.

Практичні завдання. Дидактична гра «Дикі та свійські тварини».

3.2. Тварини у місті (12 год.) – коли люди з природою у злагоді.

Живи у злагоді з природою.

Як бути дружнім до природи - поради. Гармонія людини і природи - велика духовна цінність.

3.3. Тварини лісу і людина (16 год.)

Лісові тварини. Як поводитись при зустрічі з дикими тваринами у лісі.

Таємниці жителів лісу.

Тварини: природа створила, людина знищила.

«Людство без ушляхетнення його тваринами й рослинами загине, збідніє, упаде в злобу відчаю, як самотній на самоті.» Андрій Платонов.

Що необхідно для того, щоб сприяти збереженню зникаючих видів (глобальний підхід).

Як кожен із нас може сприяти розв'язанню проблеми.

Державне агентство лісових ресурсів України. Природоохоронні території.

Екопарк «Долина вовків» (Закарпаття).

Реабілітаційний центр бурого ведмеда у Національному природному парку «Синевир».

3.4. Тварини степу і людина (16 год.)

Тварини степової зони України.

Мандрівка до країни бабаків.

Ссавці і птахи степу. Беззмінні жителі степів - плазуни. Надійне укриття - спосіб вижити в степу. Протистояння погодним умовам. Вічний пошук води.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім.Фальц-Фейна - найбільший степовий заповідник Європи.

Український державний степовий й заповідник — природоохоронна територія в Україні.

Степові заповідники у своїй області.

3.5 Тварини водойм (14 год.)

Рослини і тварини водойм. Тварини прісних водойм. Хижі тварини прісних водойм.

Цікаві факти про мешканців водойм. Як рухаються водні тварини.

Відповідальна (екологічна) рибалка. Кодекс честі рибалки, який любить природу.

Товариство з охорони природи мисливців та рибалок.

3.6. Комахи в житті людини (14 год.)

Значення комах у природі та житті людини. Різноманітність комах.

Комахи - ґрунтоутворювачі.

Паразитичні комахи.

Комахи - переносники захворювань.

Чому маленькі й непомітні комахи можуть вирішити долю людства?

Роль комах-шкідників у природі.

3.7. Її величність бджола. Бортництво (14 год.)

Бджолина сім'я - дивовижне королівство або суперорганізм!

Така традиція: бджіл Єлизавети II офіційно сповістили про її смерть.

Як задіяти потенціал, який дарує її Величність Бджола.

Апітерапія. Гімн апітерапевтів України.

Сизокрилка, або Життя та пригоди бджіл і бджілок (повість-феєрія).

Здоров'я із Божої аптеки, дарованої Бджолою.

Його величність мед - здоров'я і довголіття.

3.8. Невидимий світ мікроорганізмів та його значення у житті людини (10 год.)

Роль бактерій у природі і житті людини: погані, потворні, хороші.

Які бактерії відіграють роль санітарів у природі. Яка роль гнільних бактерій у природі та житті людини.

Значення мікроорганізмів у природі і житті людського суспільства.

3.9. Метелики – німий шедевр природи (10 год.)

16 найгарніших метеликів у світі.

А ви знаєте як звуться метелики у вас в саду?

Породи метелики: назви, опис, фото. Куди зникають метелики взимку.

«Лети, лети, метелику, з України в Африку».

Зникаючі й рідкісні види метеликів: Червона Книга України.

В Україні спостерігається нашість метеликів-мігрантів.

Метелики отруйні.

Життєвий цикл бражника і способи розведення метеликів.

Риби-метелики.

Міни «метелики

3.10. Диспут «Як я розумію любов до тварин?» (5 год.)

- Горобець маленький, а сердечко має: поради в ставлені до тварин;
- Ви не бог для тварин і рослин;
- Абсолютна відповідальність;
- Рибки не можуть нічого сказати;
- Тварини, як спосіб заробітку;
- Християнське виховання - знущатися над тваринами великий гріх;
- Мамо, купи цуцика!
- Цирк і насильство;
- Фанатична любов;
- То чи будуть тварини в раю?

3.11. Тварини і екологія (10 год.)

Екологія тварин — розділ зоології, що вивчає спосіб життя тварин у зв'язку з умовами їхнього існування та значення факторів довкілля для основних функцій живих організмів (живлення, розмноження, виживання, коливання чисельності тощо).

Тварини – не просто речі!

Як тваринництво шкодить планеті. Про що мовчить тваринницька промисловість.

Екологія, раціональне використання та охорона тварин.

3.12. Засідання екологічного парламенту «Свій голос віддаю на захист тварин» (6 год.)

ОСНОВНИЙ РІВЕНЬ, ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
4	III блок «Тварини – наші друзі» (продовження)			
4.1	Місце, де тварини почувають себе щасливими	6	12	18
4.2	Зоопарк, екопарк	2	10	12
4.3	Тварини у цирку	4	12	16
4.4	Зооферма	4	12	16
4.5	Центри реабілітації тварин, притулки для тварин	4	10	14

4.6	Куточок живої природи, контактний зоопарк	4	10	14
4.7	Яку професію обрати тим, хто любить тварин: зоолог (герпетологи, іхтіологи, орнітологи та ін.),	4	10	14
4.8	Яку професію обрати тим, хто любить тварин: ветеринари, зоотехніки і зооінженери, робітник по догляду за тваринами	4	6	10
4.9	Конюх, берейтор (фахівець з навчання та об'їжджування), тренер в кінно-спортивному комплексі, фахівець з іпотерапії і т. п.	2	8	10
4.10	Яку професію обрати тим, хто любить тварин: кінологи, експерти-кінологи, лендлери, кінологи-інструктори, дієтологи, фітнес-інструктори та психологи для собак. Лікування та реабілітація людей за допомогою спеціально навчених собак. Пет-терапія		4	10
4.11	Яку професію обрати тим, хто любить тварин: продавець-консультант в зоомагазині, грумери – фахівці з професійної стрижки та гігієни собак і кішок. Заводчик – це фахівець з тварин і бізнесмен в одній особі.	2	8	6
4.12	Захист професій		6	6
	ВСЬОГО	36	108	144

ЗМІСТ РОБОТИ

ІІІ блок «Тварини – наші друзі» (продовження)

4.1. Місце, де тварини почувають себе щасливими (18 год.)

Місце, де живуть чотирилапі друзі.

Життя без стресу і страху. Справжнє благополуччя тварини можливе лише за умови належного догляду та турботи про неї. Індивідуальний простір та звична обстановка. Знайомство з домівкою та мешканцями. Соціалізація для запобігання стресу. Заборонені методи та правила виховання. Підтримка фізичної і розумової активності тварини.

Історії зі щасливими хвостами.

В гостях у щасливих тварин: 10 місць на противагу зоопаркам.

4.2. Зоопарк, екопарк (12 год.)

Зоопарк (зоологічний парк) — територія, спеціально створена людиною, з будівлями і обладнанням для утримання, збереження, розмноження зникаючих видів та прилюдного показу тварин.

У світі природи: 10 кращих зоопарків України. Київський національний зоопарк. Зоопарк «Жива планета» у Дніпрі. Миколаївський зоопарк. Харківський зоопарк.

Екопарк «Долина вовків».

Фельдман Екопарк – це багатосторонній благодійний проект, який об'єднує в собі турботу і допомогу тваринам, терапію для дітей з особливими потребами, реабілітаційну, науково-дослідницьку та освітню бази, а також дозвілля для тих, хто любить природу.

Чи потрібні нам зоопарки? Для чого потрібні зоопарки?

Тварини під час війни: плачевна ситуація в зоопарках та допомога зоопатруля.

4.3. Тварини у цирку (16 год.)

Цирк з тваринами: розвага чи в'язниця? Де в Україні продовжують використовувати тварин у цирку.

Верховній Раді пропонують заборонити використання тварин у цирку та інших видовищних заходах.

8 причин не відвідувати цирк з тваринами.

Список циркових інцидентів, пов'язаних з тваринами.

Цирк з тваринами шкодить психіці дітей! Ми за цирк без тварин! Соціальна реклама «Цирк без тварин».

Врятовані циркові тварини.

4.4. Зооферма (16 год.)

Зооферма - розплідник тварин.

Сімейна козина ферма з сироварнею.

Звіринець та вольєрне господарство в Яремче Івано-Франківської області.

Страусина ферма.

Звірівництво – галузь сільського господарства, яка включає в себе розведення певних хутрових тварин з метою отримання хутряної продукції. Норкові ферми. Шиншила на хутро? Хутрові ферми в Україні: чи може у нас повторитися данський колапс? Як виробляють хутро в Україні? Справжня ціна хутра.

«Серце мають всі тварини, зупиніть здирання шкіри»: чому українці проти хутряного виробництва в Україні.

4.5. Центри реабілітації тварин, притулки для тварин (14 год.)

Реабілітаційний центр для диких тварин - це центр, створений з метою реабілітації і подальшого повернення у рідну стихію (реінтродукції) представників місцевої фауни, які потрапили в біду.

Центр реабілітації та реінтродукції диких тварин «Галицький».

Проекти допомоги тваринам з UAnimals - Клуб Добродіїв.

Куди можна звернутись щодо порятунку дикої тварини.

Притулок для тварин — тимчасовий штучний прихисток для тварин, які опинилися в невласивому для них середовищі існування. Як відкрити притулок для тварин? Хто має дбати про бездомних тварин?

Як допомогти притулкам для тварин під час війни.

4.6. Куточок живої природи, контактний зоопарк (14 год.)

Куточок живої природи для дітей. Живий куточок – чи потрібен він у

Інструкція з охорони праці при роботі в куточку живої природи

Куточок живої природи&Центр реабілітації диких тварин «Країна добра».

Контактний зоопарк — це заклад для утримання тварин, які не становлять прямої небезпеки для людини, тому і людина має змогу контактувати з ними. Чим погані контактні зоопарки. Чому контактний зоопарк не прищеплює любові до природи?

4.7. Яку професію обрати тим, хто любить тварин (14 год.): зоологи (герпетологи, іхтіологи, орнітологи та ін.).

Екзотичні професії світу: а ви попрацювали б герпетологом? Герпетологія -

наука, що вивчає рептилій і земноводних. Опис роботи герпетолога: заробітна плата, навички та інше.

Іхтіолог — вчений, фахівець з іхтіології, що вивчає будову, еволюційний розвиток, форми життєдіяльності та особливості розмноження риб.

Орнітологія (грец. ὄρνιθος — птах і λόγος — наука) — наука про птахів, один з розділів зоології. Орнітолог - це біолог, що вивчає птахів. Вимоги до професії, де вчитися?

4.8. Яку професію обрати тим, хто любить тварин (10 год.):

ветеринари, зоотехніки і зооінженери, робітник по догляду за тваринами.

Ветеринарія (від лат. veterinarius — той, що лікує худобу) — комплекс наук, що вивчають хвороби тварин. Ветеринар: все про професію від навичок до зарплати.

Особливості роботи зоотехніком — професія у галузі тваринництва. Зоотехнік — це фахівець, який працює у комплексах з розведення тварин.

Професія «Зооінженер»: все про роботу. Місце роботи, плюси і мінуси.

4.9. Яку професію обрати тим, хто любить тварин (10 год: конюх, берейтор (фахівець з навчання та об'їжджування), тренер в кінно-спортивному комплексі, фахівець з іпотерапії і т. п.

Конюх — людина, яка займається конярством, доглядає за кіньми.

Берейтор (від нім. Bereiter) — фахівець, який виїжджує коней, вчитель, який навчає верхової їзди, помічник дресирувальника коней в цирку.

Іпотерапія (лікування конем) - ефективний спосіб реабілітації за допомогою коня. Коні таки лікують! Іпотерапія в гуманній медицині. Верхи від болячок: як звичайні коні перетворюються на унікальних лікарів.

4.10. Яку професію обрати тим, хто любить тварин (10 год.): кінологи, експерти-кінологи, лендлери, кінологи-інструктори, дієтологи, фітнес-інструктори та психологи для собак. Лікування та реабілітація людей за допомогою спеціально навчених собак. Пет-терапія.

Кінолог — професія людини, що вивчає поведінку та породи собак, а також інших тварин із групи Canis. Дресирування собак в правоохоронній діяльності.

Експерти-кінологи. Вузкий напрям професійної діяльності, пов'язане з вивченням декількох порід або тільки однієї.

Лендлери займаються підготовкою тварин до виставки.

Інструктор-кінолог. особа, яка забезпечує організацію діяльності кінологічних підрозділів митниць у ввіреній йому зоні і перебуває в штаті митниці...

Кінологи-дієтологи. Складають збалансований раціон харчування у

відповідності з породою, віком, умовами утримання собаки.

Пет-терапія: як домашні улюбленці впливають на здоров'я людей.

Каністерапія (лат. canis – собака і грецьк. therapeia – лікування, оздоровлення) – один з видів лікування та реабілітації людини за допомогою звичайних або спеціально відібраних і навчених собак під наглядом кваліфікованих фахівців (також відома як лікувальна кінологія).

4.11. Яку професію обрати тим, хто любить тварин (6 год.): продавець-консультант в зоомагазині, грумери – фахівці з професійної стрижки та гігієни собак і кішок.

Заводчик – це фахівець з тварин і бізнесмен в одній особі.

4.12. Захист професій (6 год.)

ВИЩИЙ РІВЕНЬ, ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
5	IV блок «Ми за гуманне ставлення до тварин»			
5.1	Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин	2	16	18
5.2	Громадські організації борців за права тварин	4	10	14
5.3	Безпритульні тварини	4	12	16
5.4	Пам'ятники тваринам	4	12	16
5.5	Людина і довкілля. Захист тварин.	6	10	16
5.6	Диспут «Чи є ставлення до тварин індикатором людяності?»		10	10

5.7	Тварини в екологічному календарі	4	10	14
5.8	Людина і тварини: взаємозалежність.	4	6	10
5.9	Чому жорстоке ставлення до тварин несе загрозу для кожної людини. Зоозахисна організація UAnimals (Засновник Олександр Тодорчук)	2	8	10
5.10	Тестування косметики на тваринах		4	4
5.11	Міфи навколо дельфінотерапії	2	8	10
5.12	Зоополіція. Якою мала б бути ця служба?		6	6
	ВСЬОГО	32	112	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

IV блок «Ми за гуманне ставлення до тварин»

5.1. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин (18 год.)

Вплив людини та її діяльності на екосистеми. Предмет, цілі й завдання екологічної етики та гуманного ставлення до тварин і рослин. Історія екологічної етики. Взаємовідносини між людиною й тваринами. Основні біологічні й фізіологічні потреби тварин. Права тварин. П'ять свобод свійських тварин.

5.2. Громадські організації борців за права тварин (14 год.).

Громадський рух на захист тварин і дикої природи.

Global Nest — міжнародна асоціація вчених, технологів, інженерів та інших зацікавлених груп, що беруть участь в усіх наукових і технологічних аспектів навколишнього середовища, а також у застосуванні методів, спрямованих на сталий розвиток.

Всесвітнє товариство захисту тварин (ВОЗТ) (англ. World Society for the Protection of Animals (WSPA)).

Всесвітній фонд дикої природи (англ. World Wide Fund for Nature). Глобальна мережа екологічного маркування (англ. Global Ekolabelling Network (GEN)).

Глоба'льний екологі'чний фо'нд (ГЕФ, англ. Global Environment Facility GEF).

Грінпіс (англ. Greenpeace, у перекладі — «зелений мир»). ЕкоКлуб «Зелена Хвиля».

Європейська агенція довкілля (ЄАД) (англ. European Environment Agency (EEA)).

5.3. Безпритульні тварини (16 год.)

Безпритульні тварини – проблема створена людиною. Вилів безпритульних тварин.

Бездомні тварини: Україна в топ-10. Що робити, і чому притулки — не завжди вихід.

Безпритульні тварини: законодавство.

Причини появи безпритульних тварин. Цитати про безпритульних тварин. Хто відповідатиме за напад на людину безпритульної собаки.

Як допомогти тваринам.

Бездомні тварини: чим нагодувати, як допомогти? Тварини поряд: як ужитися з ними в міських «джунглях». Служба утримання тварин.

5.4. Пам'ятники тваринам (16 год.)

Найцікавіші в світі пам'ятники тваринам. Пам'ятники тваринам в Україні.

Незвичайні пам'ятники тварин в Іспанії.

Пам'ятники тваринам, які рятували життя людям.

Пам'ятник собакам в Києві.

За що тваринам ставлять пам'ятники

Пам'ятник тваринам, які вижили в роки окупації.

5.5. Людина і довкілля. Захист тварин (16 год.)

Законодавство України про захист тварин. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Тварини – не просто речі! Ні жорстокому поводженню з тваринами!

5.6. Диспут «Чи є ставлення до тварин індикатором людяності?» (10 год.)

Чи справді жорстокість до тварин вказує, що людина здатна бути жорстокою й до собі подібних? Чи варто витратити кошти й сили на стерилізацію безпритульних тварин та створення притулків?

5.7. Тварини в екологічному календарі (14 год.)

30 вересня - 1 жовтня - Міжнародні дні спостереження за птахами. 2

жовтня - Всесвітній день свійських тварин.

4 жовтня - Всесвітній день захисту тварин.

День домашніх тварин в екологічному календарі - 30 листопада.

5.8. Людина і тварини: взаємозалежність (10 год.)

Основні екоетичні принципи відносин «людина-природа». Вплив людини та її діяльності на екосистеми. Екологічна етика. Концепція «П'яти свобод» одомашнених тварин. Гра «Тварини б сказали про мене...»

Людина і природне середовище: еволюція взаємовідносин.

5.9. Чому жорстоке ставлення до тварин несе загрозу для кожної людини (10 год.)

Жорстоке ставлення до тварин - причини та що робити. Втілення концепції прав тварин у міжнародному та національному праві. Становище тварин в праві... Сучасний стан розвитку національного законодавства у сфері прав тварин. Дискримінація тварин на основі належності до певного виду. Сучасні погляди на концепцію прав тварин. Міжнародно-правові акти, що регулюють захист прав тварин: європейська практика. Зоозахисна організація UAnimals (Засновник Олександр Тодорчук). Звірі теж люди: чому з жорстокості до тварин починається дуже багато поганого.

5.10. Тестування косметики на тваринах (4 год.)

Що і як тестують на тваринах: болісна правда.

Чому косметику тестують на тваринах? Хто придумав тестування на тваринах? Як саме тестують на тваринах? Як зрозуміти, що косметика не тестується на тваринах? Тестування косметики на тваринах: коли українська продукція стане гуманною? Cruelty-free. Що треба знати про косметику, яку не тестують на тваринах?

5.11. Міфи навколо дельфінотерапії (10 год.)

Що таке дельфінотерапія? Український дельфін - нещасний дельфін. Користь дельфінотерапії - чи є наукове підтвердження. Які існують наукові докази ефективності дельфінотерапії?

Чи може дельфінотерапія допомогти при ДЦП, ПТС? Взаємодію з дельфінами можна порівняти з грою із собакою або котом. Цікаві факти про дельфінів.

5.12. Зоополіція. Якою мала б бути ця служба? (6 год.)

«UAnimals» підтримує створення зоополіції. Якою мала б бути ця служба? Уповноважений у справах захисту тварин. На захисті чотирилапих: якою буде перша в Україні зоополіція? Чи змінить життя тварин в Україні новий зоозахисний закон? Зоополіція. Версія волонтерів

**ВИЩИЙ РІВЕНЬ, ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

	Розділ, тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
6	IV блок «Ми за гуманне ставлення до тварин» (продовження)			
6.1	«Визволення тварин. Нова етика нашого поводження з тваринами» (за книгою відомого екофілософа Пітера Сінгера)	2	12	14
6.2	Найкраще, що може зробити людина для тварини – не чіпати її.	2	12	14
6.3	«Радість, Гидота та Обід»	2	10	12
6.4	1 вересня – День пам'яті	2	10	12
6.5	Обов'язок людини – зберегти. Червона книга України	2	12	14
6.6	Люди ховаються, а дикі тварини	2	10	12
6.7	Собаки, «виховані» війною, і бойовий страус Федя: тварини і люди, які на фронті врятували одне одного. Цікаві історії про те, як людей спасали тварини у реальному житті	2	14	16
6.8	Собачі професії	2	12	14
6.9	Благодійна організація «Міжнародний благодійний фонд Терези «Люди і тварини»	2	8	10

6.10	Власники незвичайних тварин	2	12	14
6.11	Кумедні тварини, так схожі на людей	2	10	12
6.12	Диспут: «Якби тварини були такими ж розумними як люди»		6	6
	ВСЬОГО	22	122	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

IV блок «Ми за гуманне ставлення до тварин» (продовження)

6.1. «Визволення тварин. Нова етика нашого поводження з тваринами» (за книгою відомого екофілософа Пітера Сінгера) (14 год.)

Світ має змінитися на краще. Усі тварини рівні або чому етичні принципи, на яких базується людська рівність, мають застосовуватись і до тварин. Наукові дослідження... або на що ідуть наші податки. А у нас на фермі... або що було із нашою вечерею, поки вона ще була твариною. Стаємо вегетаріанцями... або або як зменшити страждання тварин, виробляти більше їжі й не шкодити довкіллю. Правління людини... або коротка історія видової дискримінації. Видова дискримінація сьогодні... виправдання, логічні пояснення та протести проти «Визволення тварин», а також прогрес у подоланні цього.

6.2. Найкраще, що може зробити людина для тварини – не чіпати її (14 год.)

Перебуваючи на природі: поради як не нашкодити. Ніколи не робіть цього з домашніми тваринами. Я поруч і хочу допомогти. Смертельно для тварин: як захистити домашніх улюбленців від новорічних салютів та петард. Як поселити тварину в офісі.

6.3. «Радість, Гидота та Обід» (12 год.)

16 тварин, при погляді на яких ви скажете: «Яка гидота! А є ще?».

Олександр Тодорчук: Суспільство ділиться не на тих, хто допомагає тваринам і людям. А на тих, хто допомагає, і тих, хто пише коментарі: «Краще б ви...».

Диспут «Радість, Гидота та Обід».

6.4. 1 вересня – День пам’яті видів, винищених людиною (12 год.)

Голуб мандрівний - найбільш масовий вид США.

Екскурс у минуле «Ми їх назавжди втратили» (мандрівний голуб, шерстистий мамонт, тилацін, або сумчастий тур, тасманійський вовк, європейський лев, страус Моа, додо, або маврикійський дронт, стеллерова корова, безкрила гагарка, яванський тигр та інші).

Шануйте природу, не залишайтеся байдужими!

6.5. Обов’язок людини – зберегти. Червона книга України (14 год.)

Червона книга України — офіційний державний документ, який містить перелік рідкісних, вразливих і зникаючих видів тваринного і рослинного світу у межах України, а також узагальнені відомості про сучасний стан цих видів і заходи щодо їх збереження. Для чого потрібна Червона книга? Способи збереження природи й піклування про неї.

Тільки людині під силу зберегти різноманіття природи та не допустити збільшення кількості сторінок в Червоних книгах планети.

6.6. Люди ховаються, а дикі тварини повертаються на вулиці (12 год.)

Під час обмежень по всьому світу в усіх районах, що раніше були переповнені людьми, з’явилися дикі тварини. На карантині в Африці вулицями бродять пінгвіни та леви.

Флешмоб #єкокарантин.

Цей дикий-дикий, страшенно дикий Лондон.

Дикі собаки, боеприпаси, дуже погана вода (Ірпень 2022 року).

У Швейцарії вовки наближаються до людини та йдуть у міста. Чи варто їх боятись?

6.7. Собаки, «виховані» війною, і бойовий страус Федя: тварини і люди, які на фронті рятували одне одного. Цікаві історії про те, як людей спасали тварини у реальному житті. Цікаві історії про те, як людей рятували тварини у реальному житті (16 год.)

Тварини-герої. Інколи людям зручно вважати, що життя братів наших менших побудоване на інстинктах. Але чи справа лише в інстинктах, коли чотирилапі, не шкодуючи власного життя, роблять усе, аби рятувати життя людське? Кошенята, собаки, навіть хом’яки і страуси – українські захисники називають їх своїми «психотерапевтами».

Неймовірні випадки, коли тварини рятували один одного.

Топ-7 фільмів про тварин, заснованих на реальних подіях.

Пухнастий батальйон. Як тварини допомагають на війні

6.8. Собачі професії (14 год.)

Професії, в яких реалізують себе собаки найкраще: пожежники, поводитирі, пастири, мисливці, охоронці, рятувальники, слідчі.

33 професії великих і маленьких собак.

6.9. Благодійна організація «Міжнародний благодійний фонд Терези «Люди і тварини» (10 год.)

Люди і тварини. Хто є хто?

6.10. Власники незвичайних тварин (14 год.)

Незвичайні тварини, про існування яких більшість не знає. Екзотичні

Вихованці : у киянина вдома живуть змія, ігуана і павуки.

6.11. Кумедні тварини, так схожі на людей (12 год.)

Тварини, що схожі на людей і навпаки: іронічні, але добрі карикатури.

Смішні тварини Австралії, які зовсім не проти подружитися з людиною.

Ох ці кумедні тварини!

Кумедні фото: Тварини схожі на відомих людей.

Смішні ілюстрації як доказ того, чому тварини так схожі на людей.

6.12. Диспут: «Якби тварини були такими ж розумними як люди» (6 год.)

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вимоги до рівня досягнень здобувачів освіти (набуття компетентностей)	Назва розділу (блоку)	Види навчальної діяльності
<p><u>Вихованці мають знати і розуміти:</u> назви та зовнішні відмінності тварин оточуючого навколишнього світу, особливості догляду за домашніми та декоративними тваринами, народні казки, вірші, літературні твори, оповідання, прислів'я про тварин, поведки тварин тощо.</p> <p><u>Вихованці мають уміти та застосовувати:</u> елементарні навички спостереження за тваринами оточуючого середовища, догляду за своїми домашніми улюбленцями.</p> <p><u>Вихованці мають набути компетентностей:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; компетентності у галузі природничих наук 	<p>I блок – «Знайомтесь – моя улюблена тваринка!» – призначений для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (5-7 років) і має на меті перше знайомство маленьких дітей, вихованців закладів дошкільної та позашкільної освіти, із тваринами оточуючого навколишнього світу.</p>	<p>Індивідуальна робота передбачає виконання дітьми завдань типу «намалюй пташку», «розфарбуй папугу», «створи поробку з природного матеріалу», вивчи скоромовку, «зліпи з пластиліну півня», зроби світлину домашнього улюбленця, догляд за тваринами вдома тощо.</p> <p>Фронтальна робота передбачає перегляд відеофільму, мультфільму, розповідь учителя про тварин, що нас оточують, бесіда, розгадування загадок, розучування пісень про тварин, фізкультхвилинки, прослуховування аудіозапису голосів тварин, перегляд світлин тощо.</p> <p>Групова (колективна, командна) робота передбачає виконання практичних завдань по догляду за тваринами</p>

		куточку живої природи, спостереження за поведінкою тварин, виконання проєктів, ігрова діяльність, проведення конкурсів, змагань, відпрацювання навичок спілкування з тваринами куточку живої природи, робота з лепбуками
<p><u>Вихованці мають знати і розуміти:</u> необхідність доброго відношення до тих, кого приручили, особливості харчового ланцюжка домашніх та декоративних тварин, особливості їх утримання, значення їх у природі та в житті людини.</p> <p><u>Вихованці мають уміти та застосовувати:</u> доглядати за тваринами куточку живої природи та домашніми.</p> <p><u>Вихованці мають набути компетентностей:</u> екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; компетентності у галузі природничих наук</p>	<p>II блок – «Щаслива лапа» – призначений для вихованців молодшого шкільного віку (8-10 років) і має на меті виховання доброго ставлення до тварин навколишнього середовища, спостереження за ними у природі та в куточку живої природи, елементарний догляд та спілкування з тваринами.</p>	<p>Індивідуальна робота передбачає виконання дітьми практичних завдань з догляду за тваринами вдома та в куточку живої природи, фотографування тварин, створення постерів та інформаційних листівок, знімання відео про тварин, створення соціальних роликів тощо.</p> <p>Фронтальна робота передбачає перегляд відеофільмів, мультфільмів, розповідь учителя про тварин, що нас оточують, бесіда, обговорення проблемних тем, розгадування загадок, розучування пісень про тварин, фізкультхвилинки, прослуховування</p>

		<p>аудіозапису голосів тварин, перегляд світлин тощо.</p> <p>Групова (колективна, командна) робота передбачає виконання практичних завдань по догляду за тваринами куточку живої природи, спостереження за поведінкою тварин, виконання проєктів, ігрова діяльність, проведення конкурсів, змагань, відпрацювання навичок спілкування з тваринами куточку живої природи, робота зі створення лепбуків, дослідницька діяльність</p>
<p><u>Вихованці мають знати і розуміти:</u> різноманітний світ тварин, екологічні проблеми, пов'язані з тваринами, особливості утримання тварин у неволі, професії для людей, які люблять тварин.</p> <p><u>Вихованці мають уміти та застосовувати:</u> проводити суспільно-корисну працю по створенню умов та догляду за тваринами домашніми та</p>	<p>III блок – «Тварини – наші друзі» – призначений для вихованців середнього шкільного віку (11-13 років) і має на меті формування екологічного мислення по відношенню до тварин, які нас оточують, суспільно-корисну працю по створенню умов та догляду за тваринами домашніми та свійськими, тваринами куточку живої природи.</p>	<p>Індивідуальна робота передбачає виконання дітьми практичних завдань, ведення власного блогу, ведення сторінок у соцмережах, проведення агітаційної та інформаційної роботи, догляд за тваринами вдома, допомога безпритульним тваринам тощо.</p> <p>Фронтальна робота передбачає перегляд та обговорення відеофільмів,</p>

<p>свійськими, тваринами куточку живої природи; проводити агітаційну та інформаційну роботу щодо захисту тварин; брати участь у діяльності громадських організацій по захисту тварин.</p> <p><u>Вихованці мають набути компетентностей:</u></p> <p>екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; компетентності у галузі природничих наук</p>		<p>мультфільмів, соціальних роликів, розповідь учителя по темі заняття, бесіда, диспут, конференція, засідання дитячого екологічного парламенту, захист професій, екологічні десанти тощо.</p> <p>Групова (колективна, командна) робота передбачає виконання практичних завдань по догляду за тваринами куточку живої природи, спостереження за поведінкою тварин, науково-дослідницька діяльність, підготовка до захисту професій, пов'язаних з тваринами</p>
<p><u>Вихованці мають знати і розуміти:</u></p> <p>проблему тварин у сучасному світі, ноу етику поводження з тваринами, Червону Книгу України та своєї області, проблеми тварин, пов'язані з військовими діями, проблему безпритульності тварин та способи її вирішення, діяльність волонтерських</p>	<p>IV блок – «Ми за гуманне ставлення до тварин» – для вихованців старшого шкільного віку (14-18 років та старших) і має на меті проведення волонтерської роботи щодо гуманного ставлення до тварин, науково-дослідницької діяльності, еколого-просвітницької діяльності серед населення тощо. До</p>	<p>Індивідуальна робота передбачає виконання індивідуальних проєктів, створення і ведення свого сайту, блогу, сторінки в соцмережах, участь у флешмобах, челенджах, природоохоронних акціях та заходах на захист тварин тощо. Фронтальна робота передбачає проведення бесід, диспутів, конференцій, еколого-</p>

<p>організацій із захисту тварин, бойові тварини та собачі професії.</p> <p><u>Вихованці мають уміти та застосовувати:</u></p> <p>проведення волонтерської роботи щодо гуманного ставлення до тварин, участь у діяльності громадських організацій, науково-дослідницька діяльність, еколого-просвітницька діяльність серед населення тощо.</p> <p><u>Вихованці мають набути компетентностей:</u></p> <p>екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; компетентності у галузі природничих наук</p>	<p>цього блоку можуть приєднуватися учні професійно-технічних закладів освіти, студенти передвищих та вищих закладів освіти та просто небайдужі дорослі.</p>	<p>просвітницької діяльності, створення Музею природи, куточка живої природи, організація притулку для безпритульних тварин, участь у роботі природоохоронних громадських організацій Групова (колективна, командна) робота: реалізація та захист екологічних проєктів, волонтерська діяльність, науково-дослідницька робота у галузі захисту тварин, підготовка та проведення масових заходів, форумів, конкурсів, фестивалі тощо</p>
--	--	--

МЕДІАТЕКА

Назва матеріалу	Посилання
Всеукраїнське заняття доброти	https://www.youtube.com/watch?v=fbs8Qu40X_Y
Мудрі казки. Не треба ображати друзів	https://www.youtube.com/watch?v=_Q4qB1sLTew
Мудрі казки. Разом веселіше	https://www.youtube.com/watch?v=tw-5LgbcOqI

<p>«Кітбуль»: безмежно добрий мультитк про справжню дружбу. Такий зворушливий, що</p>	<p>https://zatyshok.net.ua/4566/</p>
<p>можна заплакати (відео) Короткометражний мультитк від Ріхар розповідає історію про маленьке кошенятко, що живе на вулиці. Цей чорний клубочок зміг викликати дружелюбні почуття у злого, на перший погляд, пітбуля.</p> <p>Ця добра розповідь доводить, що справжній друг ніколи не покине в біді! Обережно, цей мультитк викликає сльози</p>	
<p>Відео Королівського товариства запобігання жорстокості до тварин Великобританії (RSPCA) про відповідальне ставлення до тварин. Рекомендується для використання у школах.</p>	<p>https://youtu.be/4E_3qvks2po</p>
<p>Корисні підказки 2. Кусака чи друга? (Мультфільм)</p>	<p>https://youtu.be/dLN2S3t-55Y</p>
<p>Фільм про бережливе ставлення до тварин</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=JJgKBixCdII</p>
<p>вона є членом вулика. Колонія складається з однієї королеви, що має привілей продовжити рід, тисячі робочих бджіл, які є виключно жіночими особинами і кількох сотень трутнів.</p>	
<p>Не будьте однаковими – будьте разом: найдобріше відео про справжню дружбу. Найдобріше відео з нарізкою коротких фрагментів самої незвичайної дружби серед тварин. І якщо навіть вони зуміли подружитися, у людей при бажанні теж все вийде. Адже для дружби нам не потрібно бути однаковими, потрібно бути просто поруч</p>	<p>https://zatyshok.net.ua/4317/</p>

<p>КРАЩІ РОБОТИ ФОТОГРАФА, ЯКИЙ 6 РОКІВ ЗНІМАВ БІЛОК!</p> <p>Шведсько-голландський фотограф Гірт Вегг присвятив своє життя і роботу зйомці живої природи. За що і удостоївся неабиякої кількості міжнародних премій, підкреслює редакція Lemurov.net. Одне з його останніх великих захоплень – білки! Руді лісові білки, які настільки звикли до фотосесій, що дозволяють створювати цілі постановочні сцени!</p>	<p>https://ochmanity.com/4708/?fbclid=IwAR3Mv_fBYTBUJHVV0VNtTOgK_aeFyfkiidUIL5bJw7yiBpYSA4WkslriFt8</p>
<p>Лісові тварини. Розвивальні мультики для дітей українською мовою</p>	<p>https://youtu.be/1-4QEFKpuqM</p>
<p>«Казки-оповідки» В.О.Сухомлинського. Автор – Круглова Олена Григорівна.</p>	<p>https://vseosvita.ua/library/material-dla-zanat-kazki-opovidki-vosuhomlinskogo</p>

ВАЖЛИВІ ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ ПЕДАГОГА

<p>Онлайн-конструктор LearningApps</p>	<p>Дозволяє створювати інтерактивні навчальні матеріали та цікаві завдання у вигляді тестів, кросвордів, вікторин, пазлів тощо. В разі необхідності можна користуватись напрацьованою базою завдань по всім шкільним дисциплінам</p>
	<p>різних рівнів складності.</p>
<p>Онлайн-сервіс Classtime</p>	<p>дозволяє проводити тестування у реальному часі та одночасно аналізувати активність і успішність вихованців. Для створення онлайн-тестів знадобиться декілька хвилин. Діти можуть працювати самостійно або в команді, вирішуючи ігрові ситуації чи командні місії.</p>
<p>Сервіс Canva</p>	<p>На платформі міститься велика кількість шаблонів, за допомогою яких можна оформити яскраві презентації, комікси, логотипи тощо.</p>

Платформа Online Test Pad	Дозволяє створювати інтерактивні завдання у вигляді тестів, логічних ігор, кросвордів, квестів тощо.
Сервіс Kahoot!	призначений для ігрової форми навчання. Він дозволяє перевіряти розуміння навчального матеріалу, проводити дискусії, голосування та анкетування. Зручний інтерфейс адаптований українською мовою.
Сервіс Survio	Для створення анкетування чи опитування серед вихованців або батьків. Результати можна представити у вигляді діаграм чи графіків.
Сервіс Trello	Для роботи над спільним навчальним проектом. Широкий функціонал дозволяє всім учасникам брати активну участь та відповідати за окремий етап роботи. В реальному часі можна відстежувати виконання кожної частини проекту.
Inspiration	Програма, що допомагає візуалізувати навчальний процес. Разом з учнями на заняттях можна створювати діаграми, картки та схеми.
Plickers	Мобільний додаток, який «зчитує» спеціальні картки з відповідями вихованців за лічені секунди та виводить статистику на екран телефону вчителя. Додаток використовують для швидкої перевірки,
	аби дізнатись, чи розуміють учні поняття та чи освоюють ключові навички.
H5P	Полегшує створення, поширення та використання контенту і програм HTML5, дозволяє створювати інтерактивний вміст, який поділятиметься на кілька категорій: ігри, мультимедіа, запитання та соціальні мережі.

TurnItIn	Інструмент, що допомагає педагогам перевіряти роботи вихованців на наявність неправильного цитування та плагіату. Програма порівнює їх із найточнішою базою даних для порівняння текстів. Turnitin вказує обсяг матеріалу, який збігається зі змістом бази даних, що дозволяє педагогам дізнатися, яка частка письмової роботи не оригінальна. Збіг виділяється різними кольорами із зазначенням оригінальних джерел.
Moodle	Платформа для навчання, яка надає викладачам, учням та адміністраторам розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, зокрема й дистанційного.
Open edX	Безкоштовна система керування курсами. Платформу використовують для розміщення масових відкритих онлайн-курсів, а також для невеликих класів та навчальних модулів.
PhET	Набір інтерактивних комп'ютерних моделей на основі наукових досліджень для навчання та вивчення фізики, хімії, математики та інших наук. PhET-моделювання можна запустити в мережі або завантажити безкоштовно з сайту PhET. Симуляції – це анімовані, інтерактивні та ігрові середовища, де учні навчаються через дослідження.
Graasp	Платформа, що дає змогу вчителям створювати віртуальні дослідницько-навчальні простори, структуровані відповідно до фаз навчального процесу. Вчителі можуть дати посилання на ці
	простори своїм учням, що дозволить їм навчатися як індивідуально, так і в групах.

Орієнтовні теми масових заходів

1. «Дай лапу, друг!»;
2. «Тварини у фокусі»;
3. «Наші вірні друзі»;
4. «Улюблені пухнастики»;
5. «Щасливі разом»;
6. «Відданий друг»;
7. «Щаслива лапа!»;
8. «Добре серце: турбота про тварин»;
9. «Поважне спілкування з тваринами»;
10. «Я і тварини»;
11. «Відкривай магію світу тварин»;
12. «Магія світу тварин»;
13. «Ставлення до тварин – дзеркало людської душі»;
14. «Світ тварин»;
15. «Людина у світі тварин»;
16. «Тварини у світі людей»;
17. «Континуум людина-тварина, або світ без жорстокості»;
18. «Турбота про Тварин»;
19. «Друзі Тварин»;
20. «Світ Тварин»;
21. «Турбота та повага»;
22. «Милосердя до всіх істот»;
23. «Розуміння і співчуття»;
24. «Шлях до гармонії»;
25. «Єдність всього живого»;
26. «Компаньйони життя»;
27. «Гідність для всіх створінь»;
28. «Дбайливі серця»;
29. «Світ без жорстокості».

ДОСЛІДНИЦЬКІ РОБОТИ І ПРОЄКТИ

Теми дослідницьких робіт і проєктів для вихованців

Архітектори фауни

Біологічна зброя і

біотероризм. Тварини у

професіях
Біоніка. Технічний погляд на живу природу.
Вегетаріанство: «за і проти»
Вплив живої і мертвої води на живі організми.
Вплив комах-шкідників на зелені насадження мого міста.
Виникнення життя на Землі
Виникнення і розвиток умовних рефлексів.
Виявлення найбільш сприятливих чинників для збереження свіжості молока.
Вивчення впливу музичних звуків на людину і тварин.
Зуби ссавців
Еволюція Землі і природний відбір.
Еволюція навколо нас
Про деякі способи вижити в природі.
Продукти бджільництва в
косметології. Реактивний рух в
живій природі.
Тварини-
будівельники.
Тварини-
рекордсмени
Червона книга - сигнал
тривоги. Чому скисає
молоко?
Чудодійність
зоотерапії. Як
утворюються перлини.
Як утворюються коралові острови.

Теми творчих робіт та проєктів Створення моделі і композиції з біології

*Навчальні проєкти з біології на створення моделі і композиції з біології:
Метелики своїми руками.*

Звірі земної кулі з бісеру. Оригамная мозаїка «Метелик-красуня».

Художні композиції з природного матеріалу, як засіб вивчення флори та фауни окремих областей України

Проектування з біології

Творчі проєкти на проектування з біології:

Проект класної години на тему «Наші пернаті друзі».

Проект навчальної екологічної стежки в парку культури і відпочинку. Проектування екосистеми нашої водойми.

Проектна робота із створення державного природного заповідника.

Навчально-дослідницька ділянка в умовах сільської школи.

Створення навчальних посібників з біології

Творчі роботи з біології на розробку навчальних посібників

Буклет «Метелики». Бюлетень

«Будь здоровий»!

Ілюстрований літературний словник із зоології.

Червоний зошит: рідкісні птахи моєї області.

Міні-енциклопедія «Дихальна система людини». Моя азбука «Світ тварин».

Пізнавальний журнал про собак «Собаче життя». Збірка загадок «Загадковий ліс».

Розробка електронних посібників з біології

Навчальні проекти з біології на розробку електронних посібників

Електронний посібник з тестами «Динозаври». Електронна енциклопедія «Біогеоценоз змішаного лісу».

Електронна енциклопедія «Дивовижні факти зі світу живої природи».

Презентації з біології, ботаніки та зоології

Творчі роботи на створення презентацій з біології

Презентація «Метелики»

Презентація «Зайці»

Презентація «Червона книга. Тварини моєї області». Презентація «Положення людини в системі тваринного світу». Презентація до уроку навколишнього світу «Птахи».

Презентація «Білий ведмідь» Презентація

«Чирок-свистун» Створення біологічних кросвордів

Творчі проекти на розробку кросвордів з біології

Біологічні кросворди.

Кросворд «Комахи»

Кросворд «Пташиний алфавіт» Кросворд «Фауна»

Збірка кросвордів «Птахи Півдня» Збірка кросвордів «Птахи Півночі»

Створення фільмів з біології

Творчі роботи і проекти на створення фільмів з біології

Відеоролик «Тварини - наша друзі». Фільм «Лісові звірі».

REELS «Мої домашні улюбленці». REELS «Птахи прилетіли».

Написання казок з біології

Навчальні проекти з біології на написання біологічних казок

Казка «Майже справжня історія про маленького кажана».

Екологічна казка про необхідність берегти природу «Берегиня».

Розробка ігор з біології

Навчальні роботи з біології на розробку позакласних заходів, ігор

Розробка інтелектуальних ігор з біології.

Брейн-ринг присвячений Дню птахів.

Викторина «Ах ці загадкові пернаті».

Викторина «Вчиться спостерігати народні прикмети». Позакласний захід «День птахів».

Інтелектуальна гра «Цар звірів».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. ВВС Україна – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=0NTwLXsGq5I>.
2. ВВС Україна. Гігантський кіт Омар може стати рекордсменом [Електронний ресурс] /
3. Анна Макуліна. Де сунична галявина? Дикі тварини із серії «Міні-довідка «Світ тварин»
4. Анна Макуліна. Звідки береться молоко? Свійські тварини із серії «Міні-довідка «Світ тварин»
5. Анна Макуліна. Про що мріє кашалот? Мешканці морів та океанів із серії «Міні-довідка «Світ тварин»
6. Анна Макуліна. Про що співає коник? Комахи із серії «Міні-довідка «Світ тварин»
7. Анна Макуліна. Хто співає краще за всіх? Птахи із серії «Міні-довідка «Світ тварин»
8. Анна Макуліна. Що придумало мамонтеня? Давні тварини із серії «Міні-довідка «Світ тварин»
8. Борейко В. Є. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин: [методичний посібник для вчителів] / В. Є. Борейко, Н. А. Пустовіт. — К. : Київський еколого-культурний центр, Асоціація зоозахисних організацій

- України, 2011. — 80 с.
9. Борейко В. Є., Пустовіт Н. А. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин та рослин. -К.: КЕКЦ, 2011. — 79 с.
 10. Василь Клімов. Свійські тварини та їхні дикі родичі
 11. Всеукраїнська велика енциклопедія тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tvarunu.com.ua/>.
 12. Геройський пес спас господаря від озброєного грабіжника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=nicOW415G3s>
 13. Гиляров А. Людина та тварини: етика відносин // Наука и життя. — 1976. — № 12.
 14. Година спілкування «Живи у злагоді з природою». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/zhivi-z-prirodoyu-u-zlagodi-264616.html>
 15. Горобець маленький, а сердечко має: поради в ставлені до тварин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hram.in.ua/305-na-holovnu/3972-horobets-malenkyi-a-serdechko-maie-porady-v-stavleni-do-tvary>
 16. Гуманне та відповідальне ставлення до тварин: методичний посібник / О. М. Спектор, Л. М. Єнжеєвська, Е. А. Москалик, А. О. Хайленко. - К. : ТОВ «ЦП «Компринт», 2018. - 88 с
 17. Допрос двох собак «Хто з'їв тапок?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=xAQ9h_2uOgU.
 18. Дрессировка собак – Трюкова дрессура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WFcMww7HPc8>.
 19. Заняття «Гуманне та відповідальне ставлення до тварин». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ladonky.rv.ua/zanyattya-gumanne-ta-vidpovidalne-stavlennya-do-tvaryn/>
 20. Зворушлива зустріч собаки з господарем після 3 років розлуки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hIO0sxcIMzE>.
 21. Зелений пакет – Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greenpack.in.ua>. Зелений пакет для дітей : посібник для вчителя. – К. : ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост–Прим», 2012. – 170 с.
 22. Ірина Товкач. Тварини дикі та свійські
 23. Кінологія: посібник / за заг. ред. д.п.н., професора В.В. Вербицького. – К.: НЕНЦ, 2017. – 383 с.
 24. Кіт рятує друга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=NGUh2cl3YmA>.
 25. Книга «Бджоли» – Пйотр Соха,

26. Мерлін-самий гучний кот у світі! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=NEqbljoicPI>.
27. Мій екологічний вибір: навч.-метод. посіб. / Н. Пустовіт, О. Колонькова, О. Пруцакова, Г. Тарасюк, Ю. Солобай. Харків: Друкарня Мадрид, 2016. – 176 с.
28. Найменша собака у світі — чіхуахуа Міллі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4GPs28SzZTU>.
29. Новікова Н. І. Людина і довкілля. Захист тварин / Н. І. Новікова, О. Й. Буца, О. Є. Гнідець та ін.; за заг. ред. Н.І.Новікової – Тернопіль : Астон, 2003. – 99 с.
30. Ньюфи-рятувальники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=OF9rqlT6O0UcY2o>.
31. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України № 3447-15-IV від 21.02.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
32. Пустовіт Н. А. Екологічні задачі, ігри та вікторини. 5-11 класи : метод. посібник / Н. А. Пустовіт, З. Н. Плечова, О. Л.Пруцакова ; за ред. Н. А. Пустовіт. – К. : Шкільний світ, 2013. – 112 с.
33. Пухнастий батальйон. Як тварини допомагають на війні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/society/2022/05/14/516682_puhnastiy_batalyon_yak_tvarini.html
34. Рятування собаки без ноги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=_psszBezncA
35. Скільки живуть мурахи і як протікає їхнє життя у мурашнику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poradum.com/poradi-dlya-domu/doglyad-za-tvarynamy/skilki-zhivut-muraxi-i-yak-protikaye-xnye-zhittya-u-murashniku.html>
36. Собаку забрали з притулку! [Електронний ресурс] / Andrey Patyk – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=MVJAh31CnxE>.
37. Солт Г. С. Гуманитарна освіта чи гуманітаріанізм. — М., 1912.
38. TDog Opens Dog Proof Container [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Wq1svtAqzEU>.
39. Тварини у місті - коли люди з природою у злагоді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <://theoutlook.com.ua/article/6409/tvarini-u-misti-koli-lyudi-z-prirodoyu-v-zlagodi.htm>
40. ТЕСТ *Наскільки добре ви знаєте котів? Перевірте себе* УКРАЇНСЬКА ПРАВДА. — 1 БЕРЕЗНЯ 2019, 07:00
41. Формування екологічно доцільної поведінки школярів : [наук.- метод.

- посібник] / Н. А. Пустовіт, О. О. Колонькова, О. Л. Пруцакова. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 140 с.
42. Формування культури екологічної поведінки вихованців основної школи : [методичний посібник] / Н. А. Пустовіт, О. О. Колонькова, О. Л. Пруцакова, Ю. В. Солобай, Г. П. Тарасюк, Є. В. Копилець. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. — 156 с.
43. Хлопчик з синдромом Дауна та ніжність собаки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eRAuLpcY2o>.
44. Хто дає рожеве молоко? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://publish.com.ua/svit-tvaryn/khto-dae-rozheve-moloko.html>
45. Чи може бджола вжалити бджолу? Серйозні питання від маленьких людей, на які відповідають великі люди /Джемма Елвін Гарріс, Видавництво: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2016. – 256 с..

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «Студія образотворчого мистецтва «Обличчя природи»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма «Студія образотворчого мистецтва «Обличчя природи» складена відповідно до частини другої статті 16 Закону України «Про позашкільну освіту» та наказу Міністерства освіти і науки України № 676 від 22.07.2008 «Про затвердження Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України».

Образотворче мистецтво – мистецтво відображення суцього у вигляді різних образів, зокрема таких як художні образи на площині (графіка, малярство тощо) та в просторі (скульптура).

Образотворче мистецтво відображає дійсність у наочних образах, відтворює об'єктивно наявні властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну форму предмета, світлоповітряне середовище тощо. Навчальна програма з позашкільної освіти «Студія образотворчого мистецтва «Обличчя природи» складена відповідно до вимог чинного законодавства в галузі позашкільної освіти.

Мета програми – у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва і практичної художньої діяльності виховувати в учнів ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати художню свідомість і компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному самовдосконаленні, прививати любов до рідного краю, шляхом ознайомлення з природою у всіх її проявах.

Актуальність програми – створення умов для цілісного розвитку учнівської молоді та виховання особистості, спроможної сприймати навколишній світ крізь призму мистецтва.

Результати навчання за даною програмою сприяють прищепленню любові до рідного краю, шляхом ознайомлення з природою у всіх її проявах.

Основні завдання програми:

- надання знань про закони образотворчого мистецтва: основи композиції, кольорознавство, засоби виразності, чинники, що впливають на створення художнього образу;
- формування уявлень про види, жанри образотворчого та інших візуальних мистецтв, особливості художньо-образної мови; почуття патріотизму, любові до рідного краю, гуманного ставлення до навколишнього середовища, любові до природи, прагнення до збереження природних цінностей; навичок аналізу

художніх творів;

- розширення художньо-естетичного досвіду, опанування художніми вміннями та навичками в практичній діяльності, ознайомлення з творами світової та української художньої культури;

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;

- розвиток художніх сенсорних здібностей;

- виховання естетичного ставлення до дійсності, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій.

Програма «Студія образотворчого мистецтва «Обличчя природи» розрахована на здобувачів освіти закладів позашкільної та загальної середньої освіти віком від 8 до 15 років.

Навчальна програма передбачає навчання за початковим (1 рік) – 216 години (6 год./тиждень); основним (1 рік) – 216 годин (6 год./тиждень) та вищим рівнями (1 рік) – 216 годин (6 год./тиждень).

На початковому рівні навчальною програмою передбачено формування у вихованців художньо-естетичного ставлення до дійсності; вміння передавати власні враження від природи в художній формі; знань та уявлень про образотворче мистецтво; оволодіння початковими фаховими знаннями і вміннями.

На основному рівні передбачено вивчення діяльності художників у різних сферах – від станкового живопису до промислового дизайну. На даному етапі навчання формуються уявлення про жанри і види образотворчого мистецтва та інші види візуальної творчості. Головна увага приділяється таким жанрам, як пейзаж, портрет та натюрморт.

На вищому рівні поглиблюються набуті знання, уміння, навички. Робота ведеться в напрямі вивчення засобів вираження думок та емоцій у пластичній формі. Звертається увага на використання характерних технік для певного виду та жанру образотворчого мистецтва.

Протягом навчання на всіх рівнях передбачено введення у структуру занять оздоровчих профілактичних вправ (на формування рівної постави; профілактики вад зору; запобігання розвитку плоскостопості; концентрації уваги; зміцнення м'язів рук, дрібної мускулатури кисті) та проведення психологічного тестування (забезпечення процесу вираження своїх психофізичних станів засобами художньої зображувальної творчості; психогімнастика, психорозвивальні тести-малюнки, ознайомлення із собою і зі світом).

Впровадження запропонованої програми спирається на принципи науковості, наступності, доступності, синтезу, наочності, міцності засвоєння знань, індивідуального підходу, поступового розвитку природних даних, чіткої послідовності в оволодінні лексиною і технічними прийомами візуального

мистецтва, систематичності і регулярності занять, цілеспрямованості навчального процесу.

Методами опрацювання навчального матеріалу є: словесні (бесіда, розповідь, пояснення, інструктаж); наочні (метод ілюстрацій, метод демонстрацій, показу); практичні (тренувальні вправи, індивідуальні та творчі завдання); репродуктивні (відтворювальні вправи); частково-пошукові (виконання за зразком, під керівництвом педагога); пояснювально- ілюстративні (демонстрація наочного навчання, організація сприймання, спостереження); самостійної роботи; стимулювання навчальної діяльності; формування пізнавального інтересу (пізнавальні ігри, створення ситуації успіху); контролю і самоконтролю.

Залежно від рівня навчання програми передбачаються варіативність форм, принципів та методів навчання.

Перевірка та оцінювання знань, умінь та навичок здійснюється під час поточного та підсумкового контролю у формі проведення практичних занять, виставок робіт гуртківців, відкритих та підсумкових занять.

Умовою успішної реалізації завдань програми є:

- залучення учнів до розуміння змісту та сутності мистецтва шляхом особистісно-емоційного сприйняття художньої інформації;
- керування художньо-творчим розвитком дітей з урахуванням вікових, індивідуальних, національних, культурних, регіональних особливостей і традицій;
- навчання дітей мови мистецтва і формування навичок практичної роботи винятково в художньо-образному ключі;
- забезпечення задоволення від художньої праці шляхом емоційного зацікавлення нею.

Основними напрямками роботи є графіка, живопис, декоративно-ужиткове мистецтво, скульптура, а також необхідні для творчої діяльності дисципліни: композиція та основи образотворчої грамоти.

Малювання з натури є складним процесом, в якому органічно зливаються воедино навчально-пізнавальні, творчі цілі і завдання. Малюнок є зображенням об'ємно-просторової форми. Таке зображення досягається за допомогою навиків, вироблених в ході попередніх вправ по освоєнню технічних прийомів роботи олівцем, розвитку зорово-рухових координації, пошукам практичних шляхів зображення форми всередині площини і т.д. Малювання з натури необхідно почати з вивчення закономірностей, засвоєння яких допоможе справитися з виниклими труднощами. Знайомство з правилами перспективи означає оволодіння основами малювання з натури.

Найважливішим завданням всіх видів декоративно-ужиткового мистецтва є розширення і поглиблення знань та уявлень дітей про прекрасне; виховання вміння

бачити, відчувати і розуміти прекрасне. Під час занять декоративно-ужитковою діяльністю в дітей виховується емоційно-естетичне ставлення не тільки до предметів і явищ навколишнього середовища, але і до витворів декоративно-прикладного мистецтва, розвивається їх творча активність. Діти вчаться складати візерунки, пізнають закони композиції, продовжують оволодівати навичками роботи з фарбами, вивчають народну творчість, знайомляться з основами художнього конструювання, що привчає дітей до активної творчої діяльності.

На заняттях зі *скульптури* дітям прищеплюється інтерес до скульптури, як формообразотворення, розширюється їх уявлення про цей вид образотворчого мистецтва в цілому, надаються теоретичні та практичні знання. З перших занять основна увага спрямовується на оточуючу дійсність, на природу. У роботі з природи вихованців усіх вікових груп з самого початку слід виховувати здатність не механічно відтворювати модель, а свідомо її будувати, відповідно розміщуючи ціле і деталі. Слід заохочувати учнів до складання власних ескізів, давати пояснення по ходу ліплення моделі, вимагаючи від вихованця компактності і конструктивної ясності у композиції.

Композиція дає вихованцям можливість навчитися передавати свої ідеї та уявлення засобами образотворчого мистецтва, вчить їх користуватися графічною мовою для створення художніх образів. Бажано провести попередню бесіду, використовуючи уривки з літературних творів, показати приклади з творчості художників. В окремих випадках можуть бути організовані екскурсії.

Основи образотворчої грамоти – активний засіб розвитку художньої культури вихованців, що сприяє залученню їх до розуміння змісту та сутності мистецтва, також сприяє їх естетичному розвитку, прищеплює інтерес і любов до мистецтва, виховує самостійність судження при оцінюванні творів. Педагогу необхідно навчати студійців естетичному сприйманню дійсності (вміння бачити, емоційно відгукуватися та усвідомлювати красу, естетичні якості різноманітних явищ і об'єктів довкілля) та сприйманню мистецтва (формування навичок сприймання й оцінки художнього образу в творах образотворчого мистецтва). Вихованці вчаться не тільки розкривати зміст твору мистецтва, а й аналізувати його художні особливості, вміти розпізнавати засоби художньої виразності творів мистецтва.

Теми та розподіл годин навчально-тематичного плану вказано орієнтовно. За необхідності в установленому порядку керівник гуртка може внести зміни до кількості годин у межах кожного змістовного розділу. Враховуючи інтереси вихованців, їх кількість у групі, стан матеріально – технічного забезпечення, керівник гуртка може змінювати кількість теоретичних і практичних занять (залежно від того, як швидко та якісно вихованці набувають практичних навичок), а також самостійно обирати один або кілька

напрямів роботи гуртків основного та вищого рівнів, враховуючи обсяг часу, що передбачений типовими навчальними планами.

Початковий рівень, один рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	2	3
2.	Малювання з природи та за зображенням	13	35	48
3.	Основи композиції	13	41	54
4.	Декоративно-ужиткова діяльність	14	18	32
5.	Основи скульптури	7	21	28
6.	Основи образотворчої грамоти	10	18	28
7.	Екскурсії, свята, конкурси, виставки	-	20	20
8.	Підсумок	-	3	3
Разом		58	158	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи на навчальний рік. Ознайомлення з історією гуртка, позашкільної установи. Правила поведінки в колективі. Зовнішній вигляд вихованців. Дотримання правил техніки безпеки. Організаційні питання

Практична частина. Композиція на тему «Природа навколо нас», «Я захисник природи».

2. Малювання з природи та за зображенням (48 год.)

Теоретична частина. Аналіз форми предметів. Спільне та відмінне в них. Спостереження з природи. Спостереження за природою. Порівняння природи з її зображенням. Метод побудови форми (загальний розмір, поділ на частини, уточнення форми).

Практична частина. Малювання квітів, овочів; листя різних форм, різного забарвлення; тварин (собака, кіт, кінь); дерев різних порід; птахів

(синиця, півень, сова).

3. Основи композиції (54 год.)

Теоретична частина. Основи композиції. Логічна будова просторового зображення. Елементарні закони і засоби перспективного зображення. Кольорознавство. Сполучення кольорів. Розробка змісту кожної теми, оцінка образів.

Практична частина. Малювання по пам'яті на основі спостережень на тему: «Осінь золота», «Весна», «У парку», «Мій двір», «Свято Івана Купала» тощо; за уявою: «Історичні події», «Космічні фантазії», «Космічні мандри», «Світ моїх захоплень», «Історичні нариси»; ілюстрування українських казок та дитячих оповідань про природу.

4. Декоративно-ужиткова діяльність (32 год.)

Теоретична частина. Поняття декоративно-ужиткового мистецтва. Народна творчість українців. Природа, як основа декоративно-ужиткового мистецтва. Зразки художньої народної творчості. Значення кольору. Композиція і візерунок. Стилзація. Засоби зображення.

Практична частина. Малювання закладки (орнамент у стрічці); квітів та листя (орнамент у колі); декоративного букету; розпис сорочки за народними мотивами; листівок до свят.

5. Основи скульптури (28 год.)

Теоретична частина. Елементарне вивчення форм. Пропорційні порівняння предметів, взаємовідношення, їх характер, колір, розмір.

Розміщення предметів у природі.

Практична частина. Матеріали та інструменти скульптора. Ліплення овочів, фруктів, фігур тварин. Ліплення складових елементів до композицій на теми: «Зоопарк», «Сільське подвір'я» та «Лісове царство» ін. Складання композиції з виготовлених елементів.

6. Основи образотворчої грамоти (28 год.)

Теоретична частина. Українське образотворче мистецтво, як частина світової та національної культури. Види образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн). Жанри образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж, натюрморт, історичний, батальний, побутовий тощо).

Декоративний образ як сприйняття краси в побуті та навколишньому середовищі. Відображення міфологічного світобачення в орнаментах, образах символів.

Практична частина. Вивчення кращих зразків образотворчого мистецтва.

Екскурсії, свята, конкурси, виставки (20 год.)

Відвідування музею «Шляхами героїв – шляхами батьків», «Музей ляльок»,

«Чарівний світ мистецтва». Тематичні походи у природу. Спостереження за явищами природи. Участь в творчих конкурсах. Творчі зустрічі з художниками та народними майстрами. Підготовка та проведення виставок робіт вихованців.

7. Підсумок (3 год.)

Підведення підсумків. Виставка найкращих дитячих робіт за навчальний рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила застосування художніх матеріалів та приладів;
- прийоми втілення образів у художній формі;
- послідовність виконання малюнку;
- значення на малюнку лінії горизонту;
- загальні пропорції фігури та положення тіла під час руху;
- поняття «композиція». «візерунок», «стилізація»;
- елементарне про скульптуру та її види;
- види та жанри образотворчого мистецтва;
- основи декоративно-ужиткового мистецтва.
- елементарні закони і засоби перспективного зображення;
- методи побудови форми;
- загальні пропорції фігури та положення тіла людини під час нескладного руху;
- кольори та кольорові сполучення;
- основи композиції та різноманітні засоби зображення.

Вихованці мають вміти:

- спостерігати натуру;
- аналізувати форму предметів, помічати спільне і відмінне в них;
- визначати композиційне рішення;
- зробити ескіз для наступної тематичної композиції;
- робити пропорційні порівняння предметів у скульптурі;
- аналізувати твори образотворчого мистецтва.

Вихованці мають набути досвід:

- аналізу форм предметів;
- логічної побудови просторового зображення;
- передачі перспективи;
- втілення образів у художній формі;
- складання скульптурної композиції з виготовлених елементів;

- аналізу творів образотворчого мистецтва;
- пропорційного порівняння предметів, взаємовідношення, їх характер, колір, розмір.

Основний рівень, один рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	2	3
2.	Графіка	12	33	45
3.	Живопис	12	36	48
4.	Композиція	12	30	42
5.	Декоративно-ужиткова діяльність	8	14	22
6.	Скульптура	9	14	23
7.	Основи образотворчої грамоти	9	9	18
8.	Екскурсії, виставки, фестивалі, виставки	-	12	12
9.	Підсумок	-	3	3
	Разом	63	153	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи на навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Зовнішній вигляд вихованців. Дотримання правил техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична частина. Малюнок на тему: «Чиста природа – щасливе життя».

Графіка (45 год.)

Теоретична частина. Складові перспективної побудови малюнку. Послідовність виконання. Допоміжні лінії. Аналіз та порівняння форм. Світлотінь. Рефлекс. Передача об'ємності форм.

Практична частина. Малювання рослинних форм з натури; відкритих вікон,

паркових огорож, кіосків (за спостереженням так з натури); окремих об'ємних предметів; нескладний пейзаж з натури. Замальовки фігури людини в русі.

2. Живопис (48 год.)

Теоретична частина. Основи кольорознавства: кольори та відтінки, кольорове коло, локальний колір, кольорові рефлекси, сполучені кольори. Виявлення об'єму в живописі.

Практична частина. Малювання природних форм; нескладних натюрмортів з предметів вжитку; фігур людей в статичному положенні; фігур людей в динаміці; портрет.

3. Композиція (42 год.)

Теоретична частина. Закони композиції. Визначення композиційного центру. Порівняльні розміри предметів. Рівновага. Симетрія і асиметрія

Практична частина. Малювання композицій на тему: «Пори року», «Природа потребує допомоги», «Космічні мандри», «У лісі», «Світ дитинства», «Новий рік»; композицій історичної тематики; екологічних композицій на тему: «Ми за чисте довкілля», «Збережи світ навколо», «Я і довкілля»; ілюстрування художніх творів про природу.

4. Декоративно-ужиткова діяльність (22 год.)

Теоретична частина. Знайомство зі зразками народного мистецтва. Особливості побудови візерунків. Засоби зображення. Ритм. Витинанка. Природа, як основа декоративно-ужиткового мистецтва.

Практична частина. Виконання вправ по стилізації природних форм для виготовлення витинанок; виконання декоративних композицій; виготовлення святкових витинанок. Малювання декоративних композицій з використанням орнаментальних мотивів різних місцевостей; виготовлення витинанок на теми народного календаря.

5. Скульптура (23 год.)

Теоретична частина. Декоративний тематичний рельєф. Двоплановий тематичний рельєф. Заповнення площини. Розподіл мас на площині. Рельєфні композиції з кількох фігур. Ритмічна побудова фігур.

Практична частина. Ліплення рельєфу та круглої скульптури на теми: «Флора», «Фауна».

6. Основи образотворчої грамоти (18 год.)

Теоретична частина. Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва. Пейзаж як жанр образотворчого мистецтва. Портрет як жанр образотворчого мистецтва.

Практична частина. Віртуальні екскурсії до світових музеїв образотворчого мистецтва.

7. Екскурсії, конкурси, виставки, фестивалі (12 год.)

Відвідування музею «Шляхами героїв – шляхами батьків», «Музей ляльок», «Чарівний світ мистецтва», тематичних та художніх виставок. Тематичні походи у природу. Спостереження за явищами природи. Участь в творчих конкурсах. Творчі зустрічі з художниками та народними майстрами. Підготовка та проведення виставок робіт вихованців.

8. Підсумок (3 год.)

Підведення підсумків. Виставка найкращих дитячих робіт за навчальний рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- складові перспективної побудови;
- закони світлотіні та поняття про рефлекс;
- поняття «кольори та відтінки», «кольорове коло», «локальний колір», «сполучені кольори»;
- закони композиції;
- характерні особливості побудови візерунків різних стилів;
- основні відомості про античне мистецтво, видатних митців цього періоду та їх твори.

Вихованці мають вміти:

- визначати композиційний центр;
- порівнювати розміри предметів;
- виявляти об'єм у живопису;
- робити витинанки на різні теми.

Вихованці мають набути досвід:

- застосування теоретичних знань про різноманітні засоби зображення;
- розподілу мас на площині в скульптурі;
- розробки декоративних композицій;
- аналізу творів образотворчого мистецтва.
-

Вищий рівень, один рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	2	3

2.	Графіка	12	33	45
3.	Живопис	12	36	48
4.	Композиція	12	30	42
5.	Декоративно-ужиткова діяльність	5	20	25
6.	Скульптура	8	12	20
7.	Основи образотворчої грамоти	9	9	18
8.	Експерсії, виставки, фестивалі, виставки	-	12	12
9.	Підсумок	-	3	3
	Разом:	59	157	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи на навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Зовнішній вигляд вихованців. Дотримання правил техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична частина. Плакати на тему «Екологія – це важливо», «Захисти довкілля».

2. Графіка (45 год.)

Теоретична частина. Аналіз форми предметів, їх розміщення у просторі. Побудова складної об'ємної форми. Перспектива. Теорія тіней. Світлотінь.

Практична частина. Малювання натюрмортів з 2-3-х предметів, з драпіровкою; гіпсових фрагментів обличчя людини та масок; меблів; анімалістичних малюнків; жанрових замальовок.

3. Живопис (48 год.)

Теоретична частина. Кольорознавство. Кольори та відтінки. Контраст і нюанс. Колорит. Кольорові рефлекси.

Практична частина. Малювання натюрморту в зближеній гамі та з капітеллю; сучасного та історичного інтер'єру; пейзажів, в тому числі архітектурних.

4. Композиція (42 год.)

Теоретична частина. Композиція. Спостереження за оточуючою дійсністю: характерне і типове. Художній пошук композиції. Образне вирішення. Єдність змісту і форми в композиції. Виразність.

Практична частина. Виконання робіт за темами творчих конкурсів різного рівня; малювання композицій історичної тематики; ілюстрування художніх творів; роботи за темами творчих конкурсів різного рівня; ілюстрування художніх творів.

5. Декоративно-ужиткова діяльність (25 год.)

Теоретична частина. Народне художнє мистецтво. Творчість народних художників. Майстри сучасності. Дизайн. Використання народних мотивів в оформленні приміщень та одягу.

Практична частина. Розробка мотивів для оздоблення українського костюму. Створення художніх композицій з оформлення приміщення.

6. Скульптура (20 год.)

Теоретична частина. Скульптурний портрет. Пропорції обличчя людини.

Постановка фігури людини. Пластична виразність. Вагові відношення.

Практична частина. Ліплення маски; портрету. Ліплення фігури людини до поясу та анатомічної фігури. Ліплення скульптурної композиції за задумом автора.

7. Основи образотворчої грамоти (18 год.)

Теоретична частина. Великі європейські стилі мистецтва. Синтез мистецтв.

Жанри мистецтва у творчості Т. Шевченка.

Практична частина. Віртуальні екскурсії до світових музеїв образотворчого мистецтва.

8. Екскурсії, творчі зустрічі, конкурси, виставки, фестивалі (12 год.)

Відвідування краєзнавчих та історичних музеїв, тематичних та художніх виставок. Участь в творчих конкурсах. Творчі зустрічі з художниками та народними майстрами. Підготовка та проведення виставок робіт вихованців. Відвідування музею «Шляхами героїв – шляхами батьків», «Музей ляльок», «Чарівний світ мистецтва».

9. Підсумок (3 год.)

Підведення підсумків. Виставка найкращих дитячих робіт за навчальний рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- основи техніки живопису і технології художніх матеріалів;
- теоретичні основи перспективи, світлотіні;
- основи композиції, єдність змісту і форми;
- основи кольорознавства;

- пластичну анатомію, будову фігури людини;
- народне художнє мистецтво та творчість народних художників;
- історію розвитку українського мистецтва, видатних митців та їх твори.

Вихованці мають вміти:

- будувати складні об'ємні форми;
- спостерігати оточуючу дійсність, відмічати спільне та відмінне;
- створювати проекти оформлення одягу;
- самостійно вивчати теорію мистецтва.
- застосовувати технічні навички і теоретичні знання з образотворчого мистецтва;
- створювати композиції з оформлення приміщень.

Вихованці мають набути досвід:

- передачі перспективи з використанням теорії тіней;
- аналізу творів образотворчого мистецтва романтизму та реалізму, імпресіонізму та постімпресіонізму.
- самостійно вивчати теорію мистецтва.

ОРІЄНТОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

№	Найменування обладнання	Кількість
1.	Мольберти	15 шт
2.	Столи	6 шт
3.	Стільці	15 шт
4.	Гіпсові фігури геометричних тіл	1 комплект
5.	Гіпсові розетки різної форми	6 шт
6.	Гіпсові частини обличчя	1 комплект
7.	Предмети побуду для постановки натюрмортів	20 шт
8.	Драперії для постановки натюрмортів	15 шт
9.	Муляжі овочів та фруктів	1 комплект
10.	Переносні лампи освітлення	2 шт
11.	Папір білий	15 наборів
12.	Картон кольоровий	15 наборів
13.	Папір кольоровий	15 наборів

14.	Туш	15 наборів
15.	Ручки, перо	15 наборів
16.	Пастель	15 наборів
17.	Вугілля	15 штук
18.	Сангіна	15 штук
19.	Ножиці	15 штук
20.	Клей- олівець	15 штук
21.	Пензлі	45 штук
22.	Олівці	15 штук
23.	Фломастери	15 штук
24.	Фарби гуаш	15 штук
25.	Фарби акварельні	15 штук
26.	Палітри	15 штук
27.	Пластикові стакани для води	15 штук
28.	Гумки	15 штук
29.	Репродукції творів українського мистецтва	30 штук
30.	Репродукції творів світового мистецтва	45 штук
31.	Фотографії та репродукції архітектурних споруд та творів декоративно-прикладного мистецтва.	20 штук

ПРОФІЛАКТИЧНІ ВПРАВИ

(на формування рівної постави, профілактики вад зору, запобігання розвитку плоскостопості; концентрації уваги, зміцнення м'язів рук, дрібної мускулатури кисті)

1. Вправи на формування рівної постави (положення стоячи):

- В.п.- О. с., руки до плечей (кисті від плечей не відривати). Кругові обертання рук вперед, потім назад (5-6 разів в кожную сторону)
- В.п.- О. с., руки перед грудьми. З напругою, ривками розводимо руки в сторони (вправо, вліво) – вгору-вниз (по 3 рази в кожному напрямку)
- В.п.- О. с., руки вздовж тіла. Повільно піднімаємо руки вперед і вгору; зчепивши їх в замок над головою, піднімаємося на носочки і прогинаємо спину; повертаємося у в.п. (повторити 3-5 разів)
- В.п.- О. с. Спокійно, повільно, плавно на вдиху піднімаємо руки вгору. На видиху плавно опускаємо руки через сторони вниз (4-5 разів)
- Стоячи перед дзеркалом у позі правильної постави – нахили тулуба

вправо і вліво, ковзаючи руками вздовж тулуба. Контролювати стан плечового поясу

2. Профілактика і корекція плоскостопості:

- Підгортання пальцями тканинного килимка або імітація підгрібання піску.
- Сидячи на краю стільця, стопи паралельно – руками захопити колінні суглоби, розвести коліна, одночасно поставити стопи на зовнішній край і зігнути пальці.
- Максимальне розведення і зведення п'ят, не відриваючи носки від підлоги;
- Катання стопами м'яча, гімнастичної палиці, масажного валика;
- Стоячи на зовнішніх склепіннях стоп – піднятися на носки і вернутися у вихідне положення;
- Стоячи, носки разом, п'яти нарізно – піднятися на носки, повернутися у вихідне положення;
- Стоячи слід у слід (носок правої стосується п'яти лівої), піднятися на носки, повернутися у вихідне положення;
- Поставити ліву (праву) ногу на носок – почергова зміна положення в швидкому темпі.

3. Вправи на профілактику вад зору:

- Сидячи, міцно заплющити очі на 3-5 с, потім розплющити на 3-5 с. Повторити 6-8 разів. Вправа зміцнює м'язи повік, сприяє покращенню кровообігу і розслабленню м'язів очей.
- Сидячи на стільці, швидко моргати протягом 1-2 хв. Вправа покращує кровообіг в м'язах очей.
- Стоячи, дивитись прямо перед собою 2-3 с, поставивши палець правої руки посередині лінії обличчя на відстані 25-30 см від очей, перенести погляд на кінець пальця, дивлячись на нього 3-5 с, опустити руки. Повторити 10-12 разів. Вправа сприяє відновленню сил, полегшує роботу очей на близькій відстані.
- Сидячи, дивитися на кінець пальця витягнутої вперед руки, розміщений посередині лінії обличчя. Повільно наблизити палець, не зводячи з нього погляду до тих пір, доки він не почне «двоїтися». Повторити 6-8 разів.

-4. Вправа полегшує роботу очей на близькій відстані.

- Сидячи, закрити повіки, проводити їх масаж за допомогою колових рухів пальців протягом 1 хв. Вправа розслабляє очі, а також поліпшує кровообіг.
- Стоячи, поставити палець правої руки посередині лінії обличчя на відстані 25-30 см від очей. Дивитись на кінець пальця протягом 3-5 с; прикрити долонею лівої руки ліве око на 3-5 с; поставити палець лівої руки на середину лінії

обличчя на відстані 25-30 см від очей, дивитися на кінець пальця 3-5 с; прикрити долонею правої руки праве око на 3-5 с. Повторити 5-6 разів. Вправа зміцнює м'язи очей.

- Сидячи, трьома пальцями обох рук легко натискати на верхні повіки протягом 1-2 хв. Повторити 3-4 рази. Вправа нормалізує циркуляцію внутрішньої рідини.

4. Вправи на концентрацію уваги:

- Вправа «Лінія». Завдання - на чистому аркуші паперу з допомогою олівця, дуже повільно і плавно, ведете лінію і зосереджуєте всі думки і увагу тільки на ній. Як зловили себе на відволіканні - робите маленький пік наверх, як на кардіограмі, і продовжуєте. За підсумками неважко підрахувати кількість відволікань. Хороший рівень концентрації, якщо за три хвилини немає жодного піку.

- Вправа «Дальтонік». При зовнішній простоті це досить складна вправа. Називайте вголос при читанні наступного кольорового тексту кольору слів. Саме кольору, а не те, що написано. Добре, якщо після тренування вам в принципі це вдалося зробити без помилок (*Червоний. Зелений. Синій. Жовтий. Фіолетовий. Оранжевий. Коричневий. Синій. Червоний. Чорний. Зелений. Блакитний. Жовтий. Коричневий. Чорний. Зелений. Синій. Фіолетовий. Блакитний. Жовтий. Чорний. Червоний. Оранжевий. Коричневий*).

- Вправа «Куди направлено мою увагу». Час від часу запитуйте себе самого: Що я зараз роблю? Навіщо я це роблю? Туди я зараз вкладаю свої ресурси? Я впевнений, що це мені треба робити? На що зараз йде мій час? Варто мені продовжувати в це вкладати? Це дійсно мені зараз потрібно? Для того, щоб не забувати це робити, корисно повісити великими літерами перед очима кілька таких питань з цього списку. Ви мимоволі будете згадувати і контролювати свої ресурси і увагу.

- Вправа «Дихання». Це хороша вправа не тільки для підвищення зосередженості перед важливою справою, але і для оперативного усунення зайвого хвилювання, наприклад, перед публічним виступом. Трохи більш глибоко дихаючи, концентруєтеся на процесі дихання. Докладно слідкуйте уявним поглядом, як повітря проникає через дихальні шляхи в легені, повільно наповнює і розширює їх. А потім, після паузи, настільки ж повільно покидає, проходячи в зворотному напрямку. Час виконання - за обставинами. Працювати 3-5 хвилин.

5. Вправи на розвиток дрібної мускулатури кисті:

- Прищіпки в кошиках. Дитина ставить на своє робоче місце кошик або коробку з прищіпками. Учитель пропонує йому, виймаючи прищіпки одну за одну і взявши кожен трьома пальцями, причіплювати на край кошики. Дитина

працює самостійно.

- Від точки до точки. На таці лежать картинки з різним набором точок і олівець. Дитина вибирає будь-яку картинку і з'єднує олівцем будь-які точки на свій розсуд.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Авторські уроки з образотворчого (візуального) мистецтва в 5-7 класах: Посібник для вчителя: У 2 ч. Ч. 1 / Упоряд. Ж.С. Марчук, О.В. Ночвінова. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. – 368 с. – (На допомогу вчителю).
2. Авторські уроки з образотворчого (візуального) мистецтва в 5-7 класах: Посібник для вчителя: У 2 ч. Ч. 2 / Упоряд. Ж.С. Марчук, О.В. Ночвінова. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. – 368 с. – (На допомогу вчителю).
3. Білокінь С. І. Бойчук та його школа. Київ : Мистецтво, 2017. 256 с.
4. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії. Львів : Центр Європи, 2005. 184 с.
5. Вишеславський Г. Contemporary art України — від андеграунду до мейнстріму. Київ : Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, 2020. 256 с.
6. Горбачов Д. Лицарі голодного ренесансу. Київ : Дух і Літера, 2020. 376 с.
7. Горбачов Д. Малевич та Україна. Київ : СІМстудія, 2006. 456 с.
8. Горбачов Д. Шедеври українського живопису. Київ : Мистецтво, 2008. 608 с.
9. Збірник навчальних програм гуртків, студій і творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів Київської області / за заг. ред. Т.В. Нестерук. – Біла Церква: КОПОПК, 2004.-Ч. I. – 188 с.
10. Збірник програм гуртків, студій і творчих об'єднань Кіровоградського обласного Центру дитячої та юнацької творчості. Частина I /Заг. ред. В.О. Бойчук. – Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2003. – 282 с.
11. Ідеї на тему «Нетрадиційні техніки малювання» (200) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pinterest.com/povoroznykt/>
12. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття.
13. Кашуба-Вольвач О. Українська академія мистецтва. Історія заснування та фундатори. Київ : Родовід, 2015. 272 с.
14. Комаровська О.А., Руденко І.В. Орієнтовне календарне планування уроків за програмою «Мистецтво». 6-8 класи./ Книга для вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу. - Харків: ПП «Торсінг плюс», 2006. – с.730-768.- 0,7

15. Комаровська О.А., Руденко І.В. Орієнтовне календарне планування уроків за програмою «Мистецтво». 7 клас./ Книга для вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу. - Харків: ПП „Торсінг плюс”, 2006. – с.747- 761.-0,7
16. Комаровська О.А., Руденко І.В. Орієнтовне календарне планування уроків за програмою «Мистецтво». 8 клас./ Книга для вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу. - Харків: ПП „Торсінг плюс”, 2006. – с.762- 768.-0,7
17. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Калініченко О.В. Мистецтво: Підручник 5 клас/За заг. ред. Л.М.Масол .- К.: Промінь, 2006.-160с., іл...-13,0.
18. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Калініченко О.В. Мистецтво: Підручник 6 клас/За заг. ред. Л.М.Масол .- К.: Промінь, 2006.-208с., іл...-16,0.
19. Масол Л.М., Е.В. Белкіна, Оніщенко О., Очеретяна Н., Рагозіна В. Мистецтво: Програма 1-4 класи // Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Поч. школа, 2006. – с. 304-343. - 2,0І.
20. Масол Л.М., О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Методика навчання мистецтва у початкової школі: Посібник для вчителів. – Х.: Веста: Вид-во „Ранок”, 2006. – 256 с. – 16,0.
21. Нетрадиційні техніки малювання: для дітей та дорослих (30 ідей) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chaspik.ua/blog/netradicijni-tehniki-malyuvannya-dlya-ditej-ta-doroslih-30-idej/>
22. Полякова Г.А. та ін. Образотворче мистецтво, 1-7 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: Навчально-методичний посібник для вчителів. – Харків: «Скорпіон», 2001.–160 с.
23. Програми з профільних предметів для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю / Упоряд. О.В.Корнілова, О.В.Гайдамака, - Х.: Видавництво «Ранок», 2009.-256 с.
24. Програми з профільних предметів для спеціалізованих шкіл музичного профілю / Упоряд. О. В. Корнілова, О.В. Гайдамака. –Х.: Видавництво «Ранок», 2009. – 256 с.
25. Програми факультативних курсів за вибором для спеціалізованих шкіл художнього профілю / Упоряд. О. В. Корнілова, О.В. Гайдамака. –Х.: Видавництво «Ранок», 2009. – 240 с.
26. Програми факультативних курсів та курсів за вибором для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю /Упоряд. О.В. Корнілова, О.В.Гайдамака, - Х.: Видавництво «Ранок», 2009.-240 с.
27. Сучасні підходи до образотворчої діяльності дошкільників [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
28. http://ir.soippo.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/249/1/Sierykh_Sumy_A

esthetic Education Of Preschool Children.pdf

29. У пошуках «великого стилю». Київ: Либідь, 2005. 280 с.
30. Художня культура. Навчальний посібник для учителів ЗНЗ. Матеріали для проведення уроків предмета «Художня культура». 9 клас. – Львів, «ВД Артклас», 2009. – іл.
31. Чарівний пензлик. Книга для вчителя: Авторські уроки з образотворчого (візуального) мистецтва в 5-7 класах: Посібник для вчителя: У 2 ч. Ч. 2 / Упоряд. Ж.С. Марчук, О.В. Ночвінова. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. – 192 с.
32. Ю.Руденко. «Основи сучасного українського виховання», К. «Видавництво імені Олени Теліги», 2003.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

«Флористика плюс»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вивчаючи рослинний світ, відкриваючи закони природи, людина не тільки збагачується знаннями, але й виховує в собі почуття любові та бережливого ставлення до природи, розкриває художні здібності, передає композицію життя природи в її динаміці, багатогранності та красі. Такий зв'язок мистецтва та природи відіграє важливу роль в естетичному вихованні і сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості. З давніх часів природа була стимулом творчого натхнення у всіх видах мистецтва, але ні один жанр мистецтва не був так близько пов'язаний зі світом природи, як мистецтво флористики та фітодизайну.

Актуальним для дітей та дорослих є цікаві і популярні техніки роботи з природними матеріалами: «ошибана», «кракле», «мозаїка» з круп і насіння. Новизна задуму полягає у тому, що таким видом діяльності в Україні займаються не велика кількість педагогів. Це і спонукало до створення авторської навчальної програми гуртка «Флористика плюс», яка надає вихованцям можливість розкрити таланти, розвинути творчі здібності, також в процесі занять здійснюється арт-терапевтичний позитивний вплив на емоційний стан дитини. У процесі навчальних занять вдосконалюється дрібна моторика рук, координація та пластика, це сильний стимул загального розвитку дитини.

Мета програми – створення середовища для творчої самореалізації та професійного самовизначення вихованців засобом вивчення креативних, авторських, змішаних технік одного з видів декоративно-прикладної творчості - флористики.

Основні завдання:

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей: пізнавальної, практичної, творчої, соціальної:

- прищеплювати бережливе ставлення до природи, а також усвідомлення необхідності активної природоохоронної діяльності;
- надати знання з історії виникнення європейської та вітчизняної флористики;
- надати загальні знання з основ композиції, екологічного дизайну;
- формувати естетичні потреби вихованців;
- формувати екологічну культуру;
- розвивати техніку і майстерність створення флористичних об'єктів;
- розвивати у дітей творчі здібності; сприяти професійному самовизначенню.

Навчальна програма «Флористика плюс» спрямована на еколого-

натуралістичний напрям позашкільної освіти та реалізується в гуртках, творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів, спрямована на вихованців віком від 7 до 20 років і передбачає три роки навчання:

- 1 рік навчання - початковий рівень – 6 годин на тиждень (216 годин на рік);
- 2 рік навчання - основний рівень – 6 годин на тиждень (216 годин на рік).
- 3 рік навчання – вищий рівень – 6 годин на тиждень (216 годин на рік).

У перший рік навчання початкового рівня вихованці знайомляться з історією флористики, основними термінами, матеріалами та обладнанням, що використовуються у роботі з природними матеріалами, пресованою флористикою, методами збереження природного матеріалу; навчаються основним прийомам виготовлення виробів. Крім того, на заняттях вихованці отримують знання з Історії і культури України, українського декоративно-ужиткового мистецтва, вивчають народні традиції, перспективи розвитку сучасного декоративно-ужиткового мистецтва.

Гурток початкового рівня забезпечує загальний розвиток вихованця, теоретичне та практичне оволодіння ним певними основами творчої та трудової діяльності;

Другий рік навчання основного рівня передбачає: вивчення нових матеріалів та технік. Робота з вторинною сировиною, виготовлення авторських листівок, виготовлення українських народних оберегів та ін. Вихованцям слід надавати можливість проявити свої творчі здібності при вивченні кожної теми. У гуртку основного рівня створюється психолого-педагогічні умови для розвитку творчої особистості, педагог надає учню глибоку теоретичну та практичну підготовку, формує професійні уміння та навички.

До гуртків вищого рівня, третього року навчання, зараховуються учні, знання та вміння яких відповідають вимогам навчальної програми гуртка основного рівня, мають відповідні результати, виявили бажання підвищити рівень знань, своєї майстерності. На цьому етапі вихованці знайомляться та оволодівають технікою виготовлення більш складніших декоративних виробів. На цьому рівні педагог забезпечує поглиблене вивчення професійних знань (флориста; майстра сучасного декоративно-прикладного мистецтва; дизайнера-флориста та ін.).

У своїй роботі педагог застосовує різноманітні методи й методичні прийоми, як традиційні: бесіду, розповідь, коментар, демонстрацію засобів наочного навчання, спостереження, так і інноваційні: порівняльний аналіз, ігровий метод, дискусію, колективну творчу діяльність, а також педагогічні технології: співробітництво, створення ситуації успіху, проектна, колективного творчого виховання.

Форми роботи в гуртку можуть бути різними: практичні заняття, екскурсії в природу; екскурсії до квіткових салонів, краєзнавчих та етнографічних музеїв, тематичних виставок, ботанічних садів; зустрічі з фахівцями-флористами,

проведення майстер-класів, творчих виставок та ін.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, захист творчої роботи, участь у конкурсах, майстер-класах, конференціях, зльотах та зборах, виставках, змаганнях, захист навчального проекту або формування портфоліо.

По закінченні повного курсу навчання гуртківці здають залік та іспити (презентації) і отримують свідоцтво про позашкільну освіту.

Програмою передбачено проведення занять з окремими групами та індивідуально (відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 10.12.2008 р. № 1123).

Працюючи за цією програмою керівник гуртка може вносити зміни та доповнення до її змісту.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН **Перший рік навчання, початковий рівень**

№ з/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ.	6	-	6
2.	Матеріали і обладнання флориста. Інструктаж з техніки безпеки.	6	6	12
3.	Основні принципи заготівлі, обробки і збереження природного матеріалу. Технології виготовлення виробів з природного матеріалу.	9	12	21
4.	Солоне тісто, як матеріал для творчості.	9	15	24
5.	Новорічна майстерня. Зимові свята.	9	21	30
6.	Робота з крупами та зернами «екостиль».	9	27	36
7.	Українська народна символіка та «екостиль». Вироби на площі	6	27	33
8.	Подарунки до весняних свят природного матеріалу.	6	30	36

9.	Виставкова зала. Вироби на виставки та конкурси. Свята у гуртку.		12	12
10.	Підсумки	0	6	6
	Разом	60	156	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (6 год.)

Теоретична частина. Природа як джерело творчого натхнення для людини. Багатство і різноманітність рослинного світу України. Флористика як стародавній вид декоративно-прикладного мистецтва. Рослинні мотиви у народному мистецтві.

2. Матеріали та обладнання флориста. Інструктаж з техніки безпеки (12 год.)

Теоретична частина. **Набір інструментів для флориста. Призначення та обладнання інструментів. Техніка роботи. Інструктаж з техніки безпеки.**

Практична частина. Робота з інструментами та обладнанням. Підготовка декоративного матеріалу до роботи.

3. Технологія заготівлі, обробки і збереження природного матеріалу. Виготовлення виробів з природного матеріалу (21 год.)

Теоретична частина. Види природного матеріалу та його попередня підготовка. Правила заготівлі. Асортимент природного матеріалу для висушування. Знайомство з різними технологіями виготовлення робіт.

Практична частина. Підготовка зібраної продукції. Збереження, просушка, сортування природного матеріалу. Шаблони, схеми, ескізи. Виготовлення робіт з природного матеріалу.

4. Солоне тісто, як матеріал для творчості (24 год.)

Теоретична частина. Історія розвитку техніки «тістопластика». Техніка робіт та матеріали. Рецепти виготовлення посоленого тіста. Правила безпечної праці.

Практична частина. Виготовлення об'ємних виробів (тварин або рослин) з тіста, поробки на площі. Ліплення виробів: равликів, спіральок, хвильок, плетінок, миколайчиків, іграшок - рибок, жайворонків та їх декорування.

5. Новорічна майстерня. Зимові свята (30 год.)

Теоретична частина. Традиції використання рослин у святкуванні Нового року і Різдва Христового в різних країнах світу. Збереження та правильне використання

хвойних рослин для виготовлення поробок. Природоохоронні Всеукраїнські та обласні зимові акції («Замість ялинки зимовий букет», «Ялинка» та інші).

Практична частина. Виготовлення виробів до зимових свят. Допоміжні матеріали та інструменти у виготовленні новорічних виробів. Методика і варіанти виготовлення ялинкових іграшок з природних матеріалів. Новорічні та Різдвяні композиції і вироби з використанням природного матеріалу: букет, кошик, віночок, гірлянда, панно тощо.

6. Робота з крупами та зернами в техніці «екостиль» (36 год.)

Теоретична частина. Знайомство з екостилем. Легенди про українські рослини. Сухі плоди, зерна, крупи та їх з'єднання.

Практична частина. Методи кріплення зерен та круп за допомогою голки і клею. Вироби на площі. Особливості копіювання малюнка-шаблону або власного ескізу на папір. Розбивка малюнка на окремі елементи, нумерація елементів. Визначення напряму наклеювання природного матеріалу. Заклеювання деталей. З'єднання деталей. Виготовлення площинної аплікації із насіння і кісточок.

7. Українська народна символіка в декоративно-прикладному мистецтві.

Вироби на площі з природного матеріалу (33 год.)

Теоретична частина. Історія української народної символіки в декоративно-прикладному мистецтві. Українські народні прикмети. Символіка форми та кольору. Рослинні та зооморфні символи (зображення) їх ритуально-обрядове походження.

Практична частина. Виготовлення шаблонів, ескізів та схем майбутніх виробів. Виготовлення виробів на площі з природного матеріалу. Виготовлення колажів з українською народною символікою з використанням природного матеріалу. Творча самостійна робота.

8. Подарунки до весняних свят з природного матеріалу (36 год.) *Теоретична частина.* Історія весняних свят. Жіноче свято. Свято матері. Весняніквіти.

Первоцвіт. Великодні свята. Великодня символіка та атрибутика. Травневі свята. Техніка безпеки при роботі з новими інструментами. Техніка виконання робіт.

Практична частина. Аплікація з візерунками. Виготовлення листівок ручної роботи з використанням гербаризованих рослин. Виготовлення святкових сувенірів. Творча робота з виготовлення великодніх панно.

9. Виставкова зала. Вироби на виставки та конкурси (12 год.)

Підготовка робіт до виставок і конкурсів. Оздоблення та прикрашання робіт. Відвідування музеїв та виставок. Свята у гуртку: святкування Дня знань, Дня юного натураліста, Дня вчителя. Вечорниці у гуртку. Різдвяні розваги. Святкування жіночого дня, пасхальних свят, Дня матері, Дня перемоги та ін.

10. Підсумки (6 год.)

Підведення підсумків роботи гуртка. Підготовка та оформлення творчої підсумкової виставки робіт гуртківців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- визначення терміну «флористика», «екостиль»;
- новорічну, різдвяну та великодню символіку; українську символіку;
- основу роботи з крупами, зерном та плодами;
- правила та техніку безпеки під час роботи.

Вихованці мають вміти:

- підбирати природний матеріал для виробів;
- обробляти та зберігати рослинний матеріал;
- виконувати всі основні види робіт;
- складати та оформляти вироби;

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН Другий рік навчання, основний рівень.

№ з/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	6	3	9
2.	Українські народні обереги.	12	27	39
3.	Виготовлення листівок – сувенірів технікою аплікації з природних матеріалів.	6	18	24
4.	Вироби з природного матеріалу до зимових свят.	6	24	30
5.	Колаж. Флористичний колаж.	9	30	39

6.	Друге життя вторинної сировини.	9	21	30
7.	Світ квітів. Рослини в побуті українського народу.	9	21	30
8.	Оформлення готових робіт.		9	9
9.	Підсумки		6	6
	Разом:	57	159	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (9 год.)

Теоретична частина. Бесіди на тему «Флористика у сучасному мистецтві». Знайомство з творчою діяльністю майстрів-флористів.

Практична частина. Екскурсії до художнього та історичного музеїв з метою відвідування виставок майстрів сучасного декоративно-прикладного мистецтва, дизайнерів-флористів.

2. Українські народні обереги (39 год.)

Теоретична частина. Історія виникнення народних оберегів. Їх функцій та значення. Вивчення оберегової символіки та кольорової гами.

Практична частина. Розробка схем майбутніх виробів та підбір матеріалу. Виготовлення хатніх оберегів: лопатка, мішечок, коло, грошовий, ключниця, добробут. Оздоблення робіт. Аналіз творів.

3. Виготовлення листівок – сувенірів технікою аплікації з природних матеріалів (24 год.)

Теоретична частина. Із історії виникнення листівки. Види листівок. Види художньої роботи з папером. Поняття про дизайн. Естетика і культура під час аплікаційних робіт. Правила безпечної праці.

Практична частина: Знайомство з матеріалами. Розробка схем та ескізів. Виготовлення святкових листівок-сувенірів. Виготовлення листівок за власним задумом.

4. Вироби з природного матеріалу до зимових свят (30 год.)

Теоретична частина. Українські народні традиції святкування новорічних та різдвяних свят. Призначення різдвяних прикрас в житті і побуті. Дідух - як різдвяний атрибут в народних традиціях регіонів України. Знайомство з традиційними та новими техніками виконання новорічних та різдвяних виробів.

Практична частина. Виготовлення новорічних та різдвяних сувенірів. Виготовлення новорічних подарунків. Вироби за власним задумом. Естетичне оздоблення прикрас та іграшок. Оформлення виставки новорічних та різдвяних

композицій. Екскурсії на виставки новорічних і різдвяних сувенірів.

5. Колаж. Флористичний колаж (39 год.)

Теоретична частина. Флористичний колаж. Стилі колажу. Види колажу. Техніка виготовлення площинного колажу із засушених рослин. Паспарту, фон та його виготовлення. Колористичне коло. Гармонія кольорів.

Практична частина. Створення ескізу. Виготовлення фону. Виготовлення паспарту. Виготовлення площинного колажу. Творча робота.

6. Друге життя вторинної сировини (30 год.)

Теоретична частина. Бесіда на тему «Сміття яке приносить користь та дарує красу». Поняття про екологію. Вплив оточуючого середовища на здоров'я людини. Знайомство з матеріалами. Правила безпечної роботи.

Практична частина. Виготовлення виробів з вторинної сировини (пляшки, пластик, пробки, залишки тканини, пакувальні матеріали, журнали газети та ін.). Змішані техніки. Втілення в життя авторських ідей. Виготовлення колажів, дзеркал, прикрас, вазонів, іграшок, підставок під олівці, подарункових коробок та ін.. Оформлення виробів. Аналіз виготовлених робіт.

7. Світ квітів. Рослини в побуті українського народу (30 год.)

Теоретична частина . Походження мови та символіки квітів. Легенди та вірші про квіти. Різноманітність кольорів та ароматів.

Практична частина. Розроблення ескізів та створення виробів. Підбір елементів виробів відповідно до гармонії кольору. Виготовлення натюрмортів на площі. Зображення квітів на прикрасах інтер'єру. Складання симетричної та асиметричної композиції. Творча робота. Проведення тематичних виставок.

8. Оформлення готових робіт (9 год.)

Практична частина. Фарбування, лакування, оздоблення та оформлення готових виробів.

9. Підсумки (6 год.)

Підведення підсумків роботи за рік. Підготовка і проведення виставок творчих робіт гуртківців. Оформлення приміщення та кабінету.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- визначення терміну «колаж», «аплікація», «дизайн»;
- як виготовляти окремі деталі і з'єднувати їх в готову поробку;
- як гармонійно поєднувати кольори;
народні свята, які святкують на Україні і традиції рідного краю;

- правила безпечної праці під час виготовлення виробів.

Вихованці мають вміти:

- складати ескіз виробів; виготовляти колаж;
- складати українські народні обереги з природного матеріалу.
- працювати з вторинною сировиною;
- створювати різні види квіткового оформлення.

**НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
Третій рік навчання, вищий рівень**

№ з/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	3	6	9
2.	Японська школа пресованої флористики – ошибана.	6	15	21
3.	Виготовлення «Саші» - природного ароматизатора.	3	15	18
4.	Різдвяні та новорічні свята. Декоративні вироби своїми руками до свят.	6	24	30
5.	Топіарій як дизайн інтер'єру.	3	27	30
6.	Лялька – берегиня, магичність і декор оселі.	3	21	24
7.	Кракле. Мозаїка нефарбованою яєчною шкаралупою.	9	33	42
8.	Чарівний світ декупажу.	6	21	27
9.	Оформлення готових робіт.		9	9
10.	Підсумки		6	6
	Разом:	39	177	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (9 год.)

Теоретична частина. Знайомство з новими техніками та новими поняттями. Техніка безпеки.

Практична частина Екскурсії до музеїв міста та знайомство з експозиціями, зустрічі з майстрами декоративно-прикладного мистецтва.

2. Японська школа пресованої флористики – ошибана (21 год.)

Теоретична частина. Історія мистецтва ошибани. Знайомство з творчістю майстрів ошибани. Тонкощі роботи з пресованою флористикою та пресованою берестою. Технологія виконання робіт. Техніка безпеки при роботі.

Практична частина. виготовлення виробів в техніці «ошибана». Пейзаж в техніці «ошибана». Творча самостійна робота учнів.

3. виготовлення «Саші» - природного ароматизатора (18 год.)

Теоретична частина. Історія створення виробу. Види ароматизаторів. Зовнішній вигляд та декор виробу. Ароматна основа. Техніка безпечної праці.

Практична частина: виготовлення саші. Саші-сувенір. Ароматний саші для оселі. виготовлення саші за власним задумом.

4. Різдвяні та новорічні свята. Декоративні вироби своїми руками до свят (30 год.)

Теоретична частина. Вивчення зразків та прикладів готових виробів до зимових свят. Знайомство з традиційними елементами різдвяних та новорічних свят. Знайомство з авторськими техніками. Правила безпечної праці.

Практична частина. виготовлення виробів: янголів та зірок, свічників та дзвіночків, різдвяних дерев та Віфлеємської зірки. Творча робота. виготовлення виробів на конкурси та виставки.

5. Топіарій, як дизайн інтер'єру (30 год.)

Теоретична частина. сторінки історії. Знайомство з прикладами виробів. Технологія виконання робіт. Відвідування виставок.

Практична частина: виготовлення святкового топіарія. Творча робота (кавовий топіарій, різдвяний топіарій, Великодній топіарій, топіарій до дня Валентина).

6. Лялька – берегиня, магичність і декор оселі (24 год.)

Теоретична частина. Історія виникнення ляльки - берегині. Види українських ляльок-берегинь, їх значення і символіка. Екскурсія у спеціалізований магазин, знайомство з сучасними виробами. Екскурсія до музею, знайомство з експонатами виставки народних умільців. Розробка і обговорення дизайну майбутніх робіт.

Практична частина: Підбір матеріалу та техніка робіт. Підготовка креслень для ляльки. виготовлення оберегової ляльки. виготовлення шитої авторської ляльки за

власним задумом. Творча робота. Ляльки-зерновушки (крупенічки), лялька - мотанка, лялька-бажальниця, лялька-травниця (Кубушка), Лялька-подорожниця, обрядова лялька Купавка, виготовлення ляльки з соломи, ниток та ін.. Виставка творчих робіт.

7. Кракле. Мозаїка нефарбованою яєчною шкаралупою (42 год.) Теоретична частина. Сторінки історії. Знайомство з прикладами сучасних майстрів. Зберігання і обробка яєчної шкарлупи. Правила роботи при виконанні об'ємних робіт і плоскої аплікації. Технологія виконання робіт в техніці «кракле». Техніка безпеки при виконанні робіт.

Практична частина: Аплікація-мозаїка на плоскій основі. Виготовлення фрески. Творча самостійна робота учнів.

8. Чарівний світ декупажу (27 год.)

Теоретична частина. Із історії виникнення декупажу. Види та стилі декупажу. Знайомство з прикладами виробів. Послідовність роботи, матеріали та інструменти. Заготовки для декупажу.

Практична частина. Виготовлення креативних виробів для оселі своїми руками в техніці «декупаж». Виготовлення корисних речей – виготовлення ключниці, вішалки для прикрас, вази - склянки, дзеркала, скриньки, рамочки для фото та ін.

9. Оформлення готових робіт (9 год.)

Практична частина. Декорування та прикрашання готових виробів. Аналіз виконаних творів. Оформлення кабінету.

10. Підсумки (6 год.)

Підсумки роботи. Участь у конкурсах, виставках, майстер-класах, масових заходах. Участь у фестивалях, благодійних акціях. Робота з партнерами. Персональні виставки гуртківців та творчих об'єднань.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- визначення терміну «ошибана», «кракле», «декупаж», «саші»;
- ознайомитись з авторськими та змішаними техніками;
- вимоги до якості й оздоблення виробів в нових техніках.

Вихованці мають вміти:

- поєднувати різнофактурні матеріали;
- поєднувати природні і штучні матеріали;
- виконувати вироби за власним задумом;
- декорувати готові вироби.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

- 1. Прилади та пристосування:** утюг, клейовий пістолет;
- 2. Обладнання спеціалізоване:** декоративні горщики для квітів, ємкості для практичних робіт, вази (різних форм), декоративні площки;
- 3. Інструменти:** ножиці побутові, плоскогубці, кусачки, шило, пінцет, голки, ножі, молоток, рамки, цвяхи, підставки, кошики;
- 4. Матеріали:** основа (деревно-волокниста плита - двп, фанера) клей, нитки, фарби, стрічка, тканина, фурнітура, дріт, креп-папір, фарби, пір'я, папір, ватман, скоч, декор, свічки, сизаль, живі та штучні квіти, зелень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Програми для гуртків науково-технічної творчості. Природа і фантазія. / За ред. Л.М. Павлової. — К.: ІЗМН, 1996. — 220 с.
2. ФІТОДИЗАЙН. СУХОЦВІТИ (автор Дунаєва О.М.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист Міністерства освіти і науки України від 01.06.2013 №1/11-9332).
3. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку. «Флористика»: еколого-біологічний профіль [збірник / за загальною редакцією док-тора педагогічних наук В. В. Вербицького].— К.: «НЕНЦ», 2013. — 336 с.
4. Барбарич А.І. Флора і рослинність Полісся Української РСР //Нарис про природу і сільське господарство Українського Полісся. – К., 1995.
5. Бубекіна Г.В., Гославський Т.П. Саморобки з природного матеріалу. - М., 1960.
6. Бондар І. Р. Вироби з природного матеріалу. — Тернопіль–Харків: Видавництво «Ранок», 2010. — 96 с. — (Серія «Шкільний гурток»).
7. Вінер А.В. Матеріали і техніка мозаїчного живопису. - М.:Наука, 1953.
8. Вербицька З. Народні ремесла. – Т.: Ранок», 2009.
9. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: «Оберіг», 1993.
10. Грегор Лерш. - Основи композиції у флористиці. - Дизайнер BOOKS / FloralDesign Edition, 2013. - 232 с.
11. Диброва А. Поробки з солоного тіста. – Х.: Клуб сімейного досуга. – 2011.
12. Заверуха Б. В. Квіти дванадцяти місяців. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К.: Урожай, 1986. – 176 с.
13. Заверуха Б. В., Шемшученко Ю. С. та ін. Рослини Червоної книги. – К.: КСХ, 1985.

14. Залотницький Л. Ф. Квіти в легендах і переказах. – К.: Урожай, 1992.
15. Завада М.М. Лісова ентомологія. – К.: КВІЦ, 2007.
16. Захарюк П. Картини з квітів та листя. (Переклад з фран. іздат. Групи «Контент», 2009.
17. Мшанецька Н.В. Флористичне районування території Малого Полісся (Україна). // Наукові записки Тернопільського державного педуніверситету ім. В. Гнатюка. Серія 4. Біологія, 1998. – № 3. – с.18– 22.
18. Приходько С. Н. Цілюща флора у вашій кімнаті. – К.: Наукова думка, 1990.
19. Павлюк С.П. Українське народознавство. – Л.: «Фенікс», 2006.
20. Поздній С., Маркова Л., Дубовченко В. Розвиток творчих здібностей школярів за допомогою арт-терапії. Психологічні новини. 2012. № 4. с. 98–103.
21. Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини. Серія: «Фауна Поділля».
22. Сележинський Г. В. Прекрасні супутники наші. – К.: Молодь, 1989.
23. Сопушинський І.М. Внутрішньовидова диференціація клена – явора (*Acer pseudolatanus* L.), бука лісового (*Fagus sylvatica* L.) і ясена звичайного (*Fraxinus excelsior* L.) за декоративністю деревини [рукопис]: дис. на здобуття наук. ступеня доктора с/г наук: 06.03.03 / Сопушинський Іван Миколайович – Львів, 2014. – 402 с.
24. Сорудейкіна. Т. «Малюємо пальчиками!». – К.: КСД, 2016.
25. Черевченко Т.М. Довідник квітникаря-любителя. – К.: Урожай, 1994.
26. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО» І. В. Вержбицька, Л. Ю. Лебідь. «Схвалено науково-методичною комісією з позашкільної освіти науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України» (протокол №3 від 29.12.2015).
27. «Історія Українського мистецтва» в шести томах. – К.: Жовтень», 1968.
28. «Художня культура». Навчальний посібник для вчителів ЗНЗ.
29. Хоменко В. Никитюк Г. Обереги своїми руками. – Х.: «Клуб сімейного дозвілля», 2011.
30. Яровий В.М. Зав'ю вінки на всі святаки. – Х.: «Книга вега», 2007.

Електронні ресурси

- <https://otd.dniprorada.gov.ua/mandalo-terapiia-tainstvo-zanurennia-u-svit-svoiei-pidsvidomosti/#:~:text=Мандало-терапія%20є%20однією%20з%20різновидів%20арт-терапії%20С%20поєднуючи,і%20почуття%20в%20даний%20момент.>
- <https://psychologer.com.ua/mandala/>
- <https://psychologer.com.ua/art-terapiia/>
- <https://idei-dekoru.com/2023/06/19/еко-творчість-на-природі-ідеї-для-діте/>
- <https://pustunchik.ua/ua/treasure/tools/podelki-iz-prirodnih-materialov/samorobky-z-fruktiv-ta-ovochiv>

СЛОВНИК ФЛОРИСТА

- **Аплікація** - спосіб створення орнаментів або художніх зображень шляхом накладення на папір, тканину та інше різноманітного матеріалу. Це дуже древній вид діяльності. Аплікація може бути виконана з трави, листя, тополиного пуху, насіння, плодів і т.д.
- **Декоративно-ужиткове мистецтво** — один із видів художньої діяльності, твори якого поєднують естетичні та практичні якості. Декоративне означає «прикрашати». Ужиткове ж означає, що речі мають практичний вжиток, а не лише є предметом естетичної насолоди.
- **Декупаж** – декоративна техніка на тканині, склі, дереві (та інших поверхнях), що полягає у вирізуванні візерунків із різних матеріалів та наклеюванні їх на поверхню, що декорується. Декупаж, як техніка декорування, має справу з плоскими поверхнями, в подальшому пошук нових матеріалів декорування позначився на її техніці появленням об'ємного декору.
- **Дизайн** (англ. design) — задум, план, мета, намір, творчий задум, проект і креслення, розрахунок, конструкція, ескіз, малюнок, візерунок, композиція, мистецтво композиції, витвір мистецтва. Це творчий метод, процес і результат художньо-технічного проектування промислових виробів, комплексів і систем, орієнтований на досягнення найповнішої відповідності створюваних об'єктів і середовища загалом потребам людини, як утилітарних, так і естетичних.
- **Екостиль** (грец. eikos – будинок, місцепроживання) – «екологічний» стиль. Екостиль або натюрель виражається тільки за рахунок своєї ідеї, природного початку, природності матеріалів, кольорів, правильності форм. Людина як частина світу і природи, не поспішає відмовлятися від неї, прагне зберегти її, відтворити її на замиській ділянці або квартирі, як в еко стилі. Екостиль – це звернення до природи.
- **Екологія** – (від дав.-гр. οἶκος — середовище, житло і λόγος — вчення, наука) — розділ біології, що вивчає закономірності взаємовідношень організмів з навколишнім середовищем, а також організацію і функціонування надорганізмових систем (популяцій, видів, біоценозів, біосфери). Сучасна екологія — біологічна дисципліна, основою якої є сукупність знань про живі організми на різних рівнях біологічної організації, їх еволюції, просторового розподілу та динаміки біологічних систем у часі.
- **Кракле** (фр.craquele) – різновидність яєчної мозаїки. Створення мозаїки в

техніці «кракле» відрізняється від класичної мозаїки доступністю виконання.

- **Кракелюри** – це тріщини, що створюються на поверхні різних матеріалів, чудовий сітчастий малюнок надає виразність мозаїці.
- **Колаж** (від фр. *coller* — склеювати) — технічний прийом в образотворчому мистецтві, який ґрунтується на введенні у твір різних за фактурою та кольором предметів: шматків газет, афіш, шпалер тощо.
- **Колористика** - наука про колір, що включає знання про природу кольору, основних, складених і додаткових кольорах, характеристиках кольору, колірних контрастах, колоритах, колірної гармонії, колірної культури і мови кольору.
- **Мозаїка** (фр. *mosaïque*, італ. *mosaico*, від лат. *musivum*, букв. присвячене музам; грец. *μουσα* — муза) — зображення чи візерунок, виконані з кольорових каменів, смальти, керамічних плиток, шпону та інших матеріалів.
- **Ошибана** (яп. 押し花, англ. *oshibana*, пресована флористика) — різновид флористики, виготовлення картин з природних матеріалів — листя, квітів, пуху, кори та ін.
- **Панно** (фр. *panneau*, від лат. *pannus* — шматок тканини) — частина поверхні стіни, стелі, дверей, обмежена рамкою і заповнена живописом, мозаїкою або скульптурним рельєфом. Сюди можна віднести панно ручної роботи, які зроблені з використанням самих різних матеріалів (морських черепашок, сухоцвітів, круп і зерен, глини, солоного тіста тощо).
- **Саші** – «мішечок, пакетик, сумка». Саші – це подушечка з ароматизаторами, призначена для ароматизації білизни та приміщення. Саші - мішечок зі спеціями і запашними травами та ін.
- **Тістопластика** - мистецтво ліплення з солоного тіста. Тісто - чудовий матеріал для мистецтва, і українці здавна цим користуються.
- **Флористика** – (Від лат. *Flora*), або флористичний дизайн (англ. *Floral design*) - різновид декоративно-прикладного мистецтва і дизайну; створення флористичних робіт (букетів, композицій, панно, колажів) з різноманітних природних матеріалів (квітів, листя, трав, ягід, плодів, горіхів і т. д.), які можуть бути живими, сухими або консервованими.
- **Флорист** - фахівець в області флористики (декорування інтер'єрів за допомогою квіткових композицій). Місцем роботи флориста найчастіше є квітковий салон, студія квітів або квітова майстерня. Також флористи займаються фітодизайном і озелененням приміщень. Крім живих квітів,

флорист використовує для створення композицій засушені рослини (квіти, гілки, листя, мох і інший природний матеріал). Професійний флорист крім знань про квіти повинен володіти загальними принципами оформлення інтер'єру, мистецтвом композиції і колористикою.